

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra žurnalistiky

**ZOBRAZOVÁNÍ VÁCLAVA KLAUSE
V DENNÍM TISKU Z HLEDISKA
NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE**

**(Displaying Václav Klaus in Daily Press with Respect to
Non-verbal Communication)**

Bakalářská diplomová práce

Kateřina BARTOŇKOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Petra CHVOJKOVÁ

Olomouc 2013

Čestně prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci zpracovala samostatně
a uvedla jsem všechnu použitou literaturu a zdroje. Práce obsahuje 87 153 znaků.

V Olomouci dne.....

.....

Ráda bych poděkovala Mgr. Petře Chvojkové za vedení mé bakalářské práce, zvláště za její přínosné rady a připomínky během konzultací.

Abstrakt

Obsahem této bakalářské diplomové práce je analýza fotografií Václava Klause ve třech stěžejních českých denních periodikách, a to z hlediska neverbální komunikace. Jejím cílem je zjistit, jaké fotografie editoři jednotlivých deníků vybírají, zda nutí čtenáře vnímat osobu prezidenta České republiky pozitivně, negativně, nebo zda do tohoto procesu vůbec nezasahují a volí takové fotografické přílohy, které jsou neutrální, a tedy přispívají k objektivitě jednotlivých deníků. V praktické části této diplomové práce využiji konkrétní názorné příklady, na kterých svá tvrzení dokážu.

Klíčová slova

neverbální komunikace, mediální komunikace, analýza fotografií, řeč těla, Václav Klaus, Hospodářské noviny, Lidové noviny, Právo

Abstract

This bachelor thesis analyses photographs of Václav Klaus from the point of view of non-verbal communication in three main daily newspapers. The goal of this thesis is to find out which photographs of Václav Klaus are chosen by editors of the individual newspapers, if they make the audience perceive the president of the Czech Republic positively or negatively or if they do not interfere with the process at all and choose neutral photographs, thus increasing objectivity of the newspaper. In the analytical part of this bachelor thesis, I will use examples to prove my statements.

Keywords

non-verbal communication, media communication, analysis of photographs, body talk, Václav Klaus, Hospodářské noviny, Lidové noviny, Právo

OBSAH

ÚVOD.....	8
Metodika a cíle práce.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1 KOMUNIKACE	12
1.1 Pojem komunikace	12
1.2 Komunikace jako proces	13
1.3 Prvky komunikace	13
1.4 Obecný model komunikace	14
2 MEDIÁLNÍ KOMUNIKACE	16
2.1 Pojem mediální komunikace	16
2.2 Masová komunikace	17
2.2.1 Masové publikum.....	18
2.2.2 Tištěná média	18
3 NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE.....	20
3.1 Pojem neverbální komunikace.....	20
3.2 Funkce neverbální komunikace	21
3.3 Prostředky neverbální komunikace	22
3.3.1 Mimika	23
3.3.2 Gestikulace	24
3.3.3 Proxemika	26
3.3.4 Haptika	28
3.3.5 Posturologie.....	29
3.3.6 Kineziologie	30
3.3.7 Komunikace prostřednictvím předmětů	31
3.3.7.1 Barvy	31

3.3.7.2	Oblečení a ozdoby	32
3.3.7.3	Dekorace prostoru	32
3.4	Interpretace neverbální komunikace.....	33
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	34
4	ZPRAVODAJSKÁ FOTOGRAFIE	35
5	ANALÝZA FOTOGRAFIÍ V HOSPODÁŘSKÝCH NOVINÁCH	36
5.1	Hospodářské noviny	36
5.2	Zobrazování Václava Klause v HN.....	36
5.3	Shrnutí	43
6	ANALÝZA FOTOGRAFIÍ V LIDOVÝCH NOVINÁCH	45
6.1	Lidové noviny.....	45
6.2	Zobrazování Václava Klause v LN	45
6.3	Shrnutí	51
7	ANALÝZA FOTOGRAFIÍ V DENÍKU PRÁVO.....	52
7.1	Právo.....	52
7.2	Zobrazování Václava Klause v Právu	52
7.3	Shrnutí	58
	ZÁVĚR.....	59
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
	SEZNAM TABULEK.....	63

ÚVOD

Má bakalářská diplomová práce *Zobrazování Václava Klause v denním tisku z hlediska neverbální komunikace* jednoznačně odkazuje k tématu, kterým se chci v práci zabývat. Bude se jednat o analýzu neverbálních prvků projevu Václava Klause rozdělenou do dvou částí. V první části problematiku teoreticky uchopím a v části druhé se budu věnovat konkrétním praktickým příkladům.

Důvodem výběru tohoto tématu je můj dlouhodobý zájem o českou politiku a problematiku s ní spojenou. Velkým impulsem byla také historicky první přímá volba prezidenta České republiky, která se konala 11. a 12. ledna 2013, a následující druhé kolo 25. a 26. ledna 2013, ve které sice Václav Klaus nemohl kandidovat, ale hraje při ní obrovskou roli. Svou volbou do jisté míry může ovlivnit rozhodnutí spousty občanů – ať už se jí budou řídit, nebo budou naopak volit toho kandidáta, který je Václavu Klausovi nejméně sympatický.

Ještě větší podíl vlivu než stávající prezident mají na rozhodování občanů bezpochyby média. Ta nemusí podporovat konkrétního kandidáta veřejně (ačkoliv to spousta z nich u této volby dělala), ale mohou to dělat skrytě – pomocí právě neverbálního zobrazování. Mě bude v této práci ale nejvíce zajímat, jak média zobrazovala právě Václava Klause v době před přímou volbou prezidenta republiky, tj. v prosinci 2012 a v lednu 2013.

Během této doby se na české politické scéně staly důležité události týkající se prezidenta Václava Klause: během prosince 2012 představil veřejnosti svou novou knihu *My, Evropa a svět*, před Vánoci Klaus jmenoval novou ministryni obrany Karolínu Peake a ministra dopravy Zdeňka Stanjuru, který ovšem nevzbudil tolik mediálního zájmu jako právě Peake, která byla po osmi dnech ve funkci odvolána. Na přelomu roku deníky také věnují velkou pozornost dvacetiletému výročí vzniku České republiky. Na stránkách novin se objevují dobové fotografie Václava Klause. Po prvním lednu strhl Václav Klaus veškerou politickou pozornost na sebe kvůli vyhlášení amnestie. Také se veřejně a hlasitě hlásil k podpoře Miloše Zemana před prezidentskými volbami, což je také dost zajímavý fakt, jelikož oba dva stojí na opačné straně pravicovo-levicové barikády.

Každé zpravodajské politické téma je zpracováno nejen písemně, ale je také doplněno o fotografie. Právě fotografie mají velký vliv na čtenáře, a také na mediální obraz dané

osoby. Každý deník se orientuje na jinou cílovou skupinu čtenářů a podle toho jsou fotografie v těchto periodikách vybírány – mohou se snažit být objektivní, zesměšňovat situaci, karikovat ji či záměrně dramatizovat.

Metodika a cíle práce

Teoretickou část své diplomové bakalářské práce chci uchopit deskriptivně s využitím metody komparace. K dispozici budu mít literaturu zabývající se právě teorií komunikace, na jejímž základě vymezím rámec tématu. Jedná se především o „*Psychologii komunikace*“ (Vybíral, 2005), „*Neverbální komunikace: co vám prozradí lidské chování a jednání, a jak toho využít*“ (Tegze, 2003), „*Základy mezilidské komunikace*“ (DeVito, 2008) a „*Jak si navzájem lépe porozumíme*“ (Křivohlavý, 1988). Rovněž vymezím problematiku neverbální komunikace a jejích jednotlivých částí – mimiky, gestikulace, posturiky, proxemiky, haptiky a kineziologie, čili těch, kterými se budu podrobněji zabývat v druhé části své práce. Uchopení teorie mi pomůže při následném praktickém rozboru fotografií.

Druhá část mé práce bude praktická. Zaměřím se na fotografie Václava Klause publikované ve vybraných českých denících, konkrétně se bude jednat o Hospodářské noviny, Lidové noviny a Právo. Deníky jsem vybírala s ohledem na jejich „serióznost“ a pověst tak, abych měla co nejrozdílnější příklady pro analýzu. Bulvární noviny typu deník Blesk nebylo možno v práci využít, poněvadž v popředí jejich zájmu není politika, a proto se tam fotografie Václava Klause téměř nevyskytovaly.

Při analýze fotografií se zaměřím na období předvolební, tj. prosinec roku 2012 a leden roku 2013. Každou fotografii porovnam s nabytými znalostmi z dostupné literatury. Budu vycházet především z publikací „*Atlas sémantických gest*“ (Klein 1998), „*Řeč těla*“ (Pease 2008), a z knihy „*Tajná řeč těla*“ (Lewis, 1989). Na konci každé analytické části uveřejním shrnutí, jehož součástí bude přehledná tabulka, která bude obsahovat informace o pozitivně, negativně či neutrálně laděných fotografiích.

Fotografie budu dělit dle následujících kritérií: formální či neformální prostředí, mimika Václava Klause, jeho postoj, oděv, gesta apod. Za pozitivní fotografii budu považovat takovou, která bude jednoznačně na čtenáře působit lichotivě, za negativní pak ty, které budou Václava Klause zesměšňovat, karikovat ho, zobrazovat ho v úšklebku nebo při agresivním gestu.

Při interpretaci fotografií budu brát v potaz také informace, které o deníku budu mít: zda periodikum směřuje spíše k pravicovému nebo levicovému smýšlení, zda tento přístup ovlivňují majitelé jednotlivých deníků nebo zda je v tomto smyslu deník neutrální, tedy objektivní.

Cílem této práce bude zjistit, jakým způsobem média přistupují k zobrazování lidí – zda úmyslně vybírají takové fotografie, které danou osobnost zesměšňují, staví jí do pozice outsidera či ji naopak démonizují a opěvují, nebo jsou objektivní. Budu brát na zřetel především neverbální prvky, ale zabývat se budu také titulky, které k fotografii náleží.

Má diplomová práce je založena na analýze neverbálních prvků, která je do určité míry velmi subjektivní a může být pochybná. Mnohé interpretace se mohou v různých publikacích lišit. Je potřeba tedy tuto práci nevnímat jako nezpochybnitelná fakta, ale jako rozbor založený na situačním kontextu, který může být mnohdy spekulativní.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KOMUNIKACE

1.1 Pojem komunikace

Možnost mezi sebou komunikovat je pro člověka životně důležitá. Ztratil-li by tuto schopnost, nemohl by žít. Jsme tvorové předurčení k tomu, abychom žili ve skupinách – v rodinách, v kruhu přátel, ve školní třídě či v pracovním kolektivu. V těchto společenstvích si vzájemně pomáháme. Abychom ale věděli, jak si pomáhat, musíme spolu komunikovat.

Pojem komunikace užíváme v dnešní době velmi zběžně, aniž bychom vlastně přemýšleli nad přesným významem tohoto slova. Označujeme jím silnice, telefonní spojení i rozpravu dvou lidí. Jeho význam je ale obsáhlejší. Zároveň nejsme schopni posoudit přesně, co pojem komunikace zahrnuje.

Existuje hned několik definic komunikace. Podle Vybírala (2009) definice mezilidské komunikace, jež by obsahovala všechny její aspekty (kognitivní, filozofické, sociální, lingvistické, kulturní, atd...), není možná. Vybrala jsem tedy pouze ty definice, které souvisí s mým tématem:

- 1) Komunikace je produkce a výměna sdělení a zejména významů sdělení prostřednictvím znakových systémů.¹
- 2) Komunikace je obcování lidí, společné podílení se na nějaké činnosti ve vzájemném kontaktu².
- 3) Komunikace je sdělování a přijímání významů v sociálním chování a sociálních vztazích lidí.³
- 4) Komunikace je sociální interakce prostřednictvím sdělení.⁴
- 5) Komunikace je symbolický proces, při němž je realita produkována, udržována, opravována a transformována.⁵

---

¹ Reifová 2004 : 98

² Hausenblas 1971 (in Vybíral : Psychologie lidské komunikace): 17

³ Janoušek 1988 : 42

⁴ Gerber 1967 (in McQuail : Úvod do teorie masové komunikace): 31

⁵ Carey (in Reifová & kol.: Slovník mediální komunikace): 99

- 6) Původní význam slova komunikace – tedy *communicare* - znamenalo činit něco společným, společně sdílet, vespolečně se účastnit.⁶

1.2 Komunikace jako proces

Všechny definice souhlasí, že komunikace je proces. Reifová tvrdí, že se jedná o výměnu sdělení, Janoušek píše, že jde o sdělování a přijímání významů, Vybíral zase říká, že v komunikaci jde o to vespolečně se účastnit.

Komunikace probíhá mezi dvěma nebo více lidmi. Každý z těchto komunikujících lidí chce toho druhého ovlivňovat, dochází k vzájemné interakci. V případě, že proces neprobíhá tak, jak si jeden z účastníků představuje, dochází ke změně taktiky, k přizpůsobení. Jedná se tedy o proces velice proměnlivý – účastníci vždy iniciují nějaké změny.⁷

1.3 Prvky komunikace

Aby mohla komunikace proběhnout, musí mít všechny potřebné součásti. Budu vycházet z teorie Milana Mikulášťíka⁸.

Komunikátor: vysílá zprávu. Díky svému postavení může libovolně informaci zkreslovat, upravovat, domýšlet. Ovlivňuje jej jeho osobnost, osobní zaujetí, záměr a cíl. Může také používat fráze, klišé, formální a prázdná slova.

Komunikant: přijímá zprávu. Je také velmi ovlivněn svou osobností, zkušenostmi, záměry i cíli. Předpokládá se, že komunikátor i komunikant mají stejný způsob kódování, což je podle Mikulášťíka iluze.

Komuniké: vyslaná zpráva jako myšlenka nebo pocit. Jedná se o verbální i neverbální symboly. Při této fázi je problém u abstraktních slov a neverbálních symbolů. Zpráva totiž může být špatně pochopena, a to buď díky kontextu, nebo komunikačnímu šumu.

Komunikační jazyk: komuniké bývá předávána určitým jazykem. Neznamená to ale, že pokud komunikátor a komunikant mluví stejným jazykem, například oba dva

---

⁶ Vybíral 2009 : 25

⁷ Mikulášťík 2010: 24

⁸ Mikulášťík 2010: 24-28

mluví francouzsky, dojde automaticky k plnému pochopení sdělení. Důležitou roli hraje kódování a dekódování, o kterém se budu zmiňovat v kapitole Komunikační modely.

Komunikační kanál: tímto pojmem Mikuláščík rozumí cestu, kterou je daná informace posílána. Jedná se o zvuky, doteky, pohledy či pohyby těla. V případě zprostředkované komunikace (telefonem, tiskem, rádiem atd.) jsou komunikační prostředky omezené.

Feedback: tento pojem v češtině označujeme jako „zpětná vazba“. Jedná se o reakci na přijatou zprávu. Feedback je v komunikaci velmi důležitý, udržuje totiž účastníky komunikace v komunikační situaci. V masové komunikaci je možnost zpětné vazby velmi omezená, zvláště právě u tisku (nikoliv u toho elektronického) je zpětná vazba skoro nemožná.

Komunikační prostředí: jedná se o prostor, ve kterém se komunikace odehrává. Je důležité především díky podnětům, které na komunikátora i komunikanta působí.

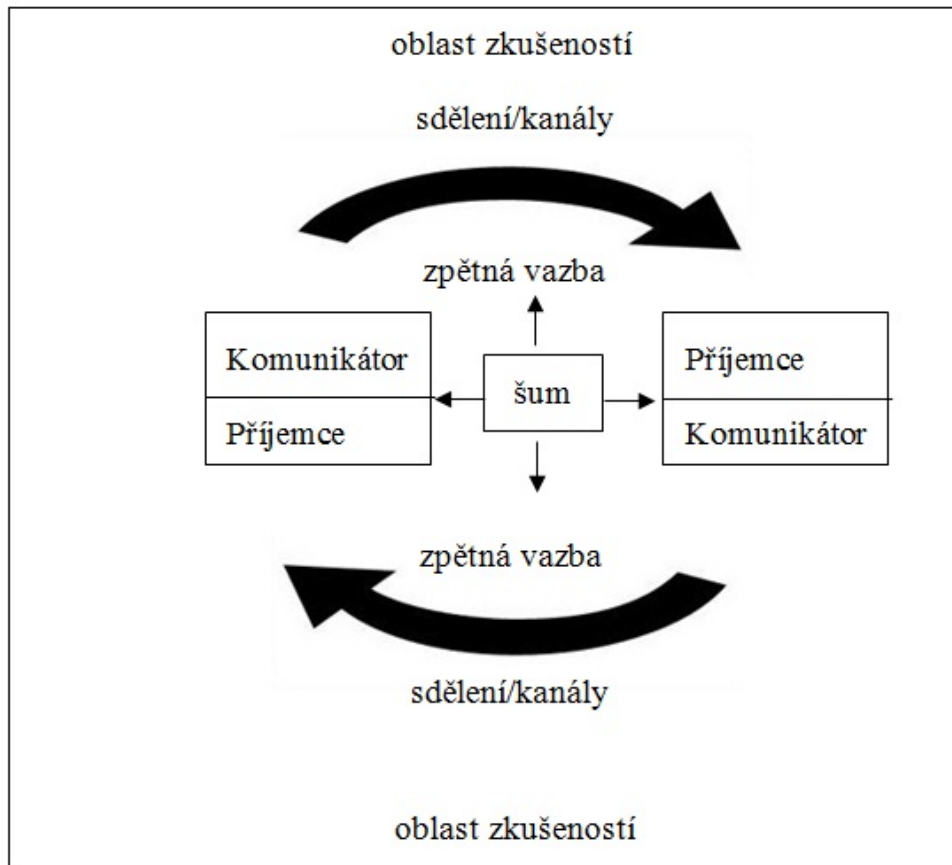
Kontext: jde o velmi důležitou součást komunikace: kontext je situace, při které komunikace probíhá. Nejedná se jen o vnější stimuly, ale také o to, co se odehrává v tom kterém účastníkovi komunikace. To, co na nás působí, se nazývá kontextová modalita: čas, prostor, naladění, míra formálnosti, stereotypy, záměry, sociální situace, věk, pozice atd.

1.4 Obecný model komunikace

Každý komunikační model přistupuje k problematice odlišně – některý bere v potaz obousměrnou komunikaci, jiný je pouze jednosměrný. Všechny ale znázorňují strukturu a průběh komunikace. Ta se díky těmto zjednodušeným modelům může lépe zkoumat. Všechny známé komunikační modely prošly určitým vývojem a jsou vázány na dobu svého vzniku. Mezi prvním modelem a nejnovějším modelem uplynula řada let, společnost se změnila a proměnil se i náhled na komunikaci⁹. Pro mou práci je ale nejdůležitější obecný model komunikace:

---

⁹ DeVito 2001: 18

Obr. 1 – Obecný model komunikace

Jedná se o rozšíření základního transakčního modelu komunikace, ve kterém každá osoba funguje zároveň jako mluvčí i jako posluchač. V téže chvíli, kdy se z jednoho účastníka komunikace stane mluvčí, se z něj rovněž stane posluchač, protože přijímá reakce druhé osoby. Můžeme s jistotou říci, že transakční model komunikace funguje při komunikaci face-to-face, ve skupině a zároveň při komunikaci zprostředkované informační technologií, kdy komunikace probíhá v reálném čase. Důležitým bodem je zde vzájemnost.¹⁰ Obecný model komunikace rozšiřuje ten transakční o sdělení, zpětnou vazbu, šum a oblast zkušeností. Je to nejpřesnější model, který bere v potaz většinu možností, které komunikaci ovlivňují.

¹⁰ DeVito 2001: 19

2 MEDIÁLNÍ KOMUNIKACE

2.1 Pojem mediální komunikace

V současné době mají obrovský vliv a obrovskou moc média. Jedním z jejich specifických rysů je, že se zaměřují na velké množství příjemců, zajišťují efektivní výměnu informací a jsou důležitým prvkem pro zachování dnešního společenství.

Slovo *médium* pochází z latiny a znamená *prostředek, prostředí, to, co zprostředkovává děj*. V mediálních studiích se jedná o jakýsi článek mezi komunikátorem a komunikantem, který přenáší informace v různých podobách a s různým záměrem. Médium může mít různou podobu – ve fyzikálním chápání představuje například vzduch, který přenáší elektromagnetické vlnění, a tak může dojít ke komunikaci, médium může být ale také internet, typ výrobního materiálu (CD, DVD). Tento pojem lze tedy chápat v širokém významu (čas, peníze), úzkém významu (řeč, neverbální komunikace, architektura) a nejužším slova smyslu (prostředky masové komunikace: média tištěná, elektronická, nová).¹¹ Nejdůležitější je však pojetí média jako něčeho, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení, jde tedy o médium komunikační.¹²

Pojem *mediální komunikace* tedy zahrnuje vše, co zajišťuje komunikaci prostřednictvím médií. Těchto nástrojů, které komunikaci zprostředkovávají, je podle Jiráka a Köpplové (2009) několik typů. Jsou to *primární média*, kam patří přirozený jazyk a všechny prostředky neverbální komunikace, tedy komunikační kódy včetně přirozených jazyků. Jedná se o základní komunikační prostředek typický pro jakoukoliv sociální komunikaci. Podmínkou je zachování jednoty místa a času.

Sekundární média už mohou jednu z těchto jednot porušit. Jsou to technické vymoženosti, které dovolují komunikovat na dlouhé vzdálenosti (telefon, telegraf) nebo překonat čas (písmo).

Primární i sekundární média jsou spíše nástrojem pro interpersonální komunikaci, proto vznikla *terciální média*. Do této skupiny patří různá veřejná vystoupení, divadlo, periodický tisk, rozhlas i televize. Charakteristická pro tuto skupinu je deindividualizace.

---

¹¹ Reifová 2004 : 139 - 140

¹² Jiráka, Köpplová 2009 : 36

V dnešní době už jsou ale v popředí *kvartální média*. Jsou to prostředky, které slouží jak v interpersonální komunikaci, tak i masové. Jedná se o internetové zpravodajské portály, vyhledávače, blogy.

Mediální komunikace je tedy komunikace zprostředkovaná (mediovaná) různým typem média. Mediace je proces, při němž mezi dvě strany vstupuje nějaký prostředník, aby ovlivnil či zajistil vztah mezi nimi.¹³ Není ale tak důležité, co nebo kdo je tento prostředník, důležité je, jakou podobu tento prostředník dává konkrétnímu sdělení. V popředí zájmu stojí tedy to, jakou podobu mají produkty, které média nabízejí – mediovaná sdělení.

2.2 Masová komunikace

Teorie masové komunikace vznikala ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století jako sociálněvědní disciplína. Za průkopníka je většinou považován Paul Felix Lazarsfeld, který v té době pracoval na sérii komunikačních výzkumů. Pro studium médií využívá teorie masové komunikace především sociologické výzkumné metody a výsledky interpretuje v sociologickém kontextu. Během 20. století se ustanovila jako věda o společenské komunikaci.¹⁴

Masová komunikace je jedním z typů mediální komunikace, jde o komunikaci zprostředkovanou masovými médii. Vznikla s rozvojem moderních technologií v době industrializace a urbanizace, a jak z názvu napovídá, využívá takových prostředků, které jsou určeny pro masovou společnost. Je tedy schopná přenést sdělení velkému počtu příjemců.

Hlavním rysem masové komunikace je skutečnost, že nepodporují vysílání a přijímání sdělení na obou stranách, ale jednoho účastníka staví do role příjemce, což je početná skupina lidí – masa, anonymní soubor příjemců.¹⁵

Masová komunikace má také své kritiky. Patří mezi ně například Thompson, který říká, že nemůžeme masovou komunikaci chápat jen ve smyslu velkého množství příjemců, nýbrž že mediální produkty jsou v zásadě dostupné obrovskému množství

---

¹³ Jirák, Köpplová 2009 : 92

¹⁴ Jirák, Köpplová 2003 : 23 - 24

¹⁵ Jirák, Köpplová 2003 : 21

velmi rozdílných příjemců.¹⁶ Velký důraz přitom klade právě na dostupnost, ta ale ještě nic neříká o tom, jak s těmito informacemi lidé nakládají. Thompson tedy navrhuje nahradit termín *masová komunikace* termínem *mediovaná komunikace*, protože podle něj nemá žádnou negativní konotaci ve smyslu pasivní, konzumní společnosti.

2.2.1 Masové publikum

S nástupem masového tisku, kinematografie a vysílacích médií vznikl nový typ publika: masové publikum. Toto publikum je velmi početné, ze sociokulturního hlediska velmi rozrůzněné, do určité míry anonymizované a z hlediska konzumovaného sdělení nezakořeněné. Masové publikum je prostorově i časově rozptýlené – přestože podle Jiráka a Köpplové (2009) se mohou některé jeho části vyskytovat na sdílených místech recepce, jako obecnostvé téhož filmu v tomtéž sále. Důležitým rysem tohoto publika je, že v očích vydavatelů mohou zajistit návrat investic, což je důležité především pro majitele tiskáren, kteří provozují vysokonákladový periodický tisk, ale také pro zprostředkovatele vysílacího signálu. Média se tedy snaží upoutat pozornost co největšího publika, čemuž se přizpůsobuje obsah.¹⁷

Před vznikem masového publika bylo publikum intelektuální, esteticky zaměřené. To se s příchodem masových médií mění. Důraz je kladen na zábavnost, média se přizpůsobují potřebám odpočinku, relaxace a zábavy spotřebitelských skupin s relativně nízkou úrovní vzdělání. Podle Habermase (2008) dnes již média ztratila svou edukativní funkci.

2.2.2 Tištěná média

Mezi největší média typická pro masovou komunikaci patří tisk, rozhlas a televize, ale i film, kompaktní disky, blogy. V praktické části této práce se budu zabývat tištěnými periodiky, zaměřím se tedy i teď pouze na tento typ média.

Tištěná média se vyvinula z knihy, tedy z její tištěné podoby. Díky jejich tisku se z knih stala svěštější, praktičtějši a lidovějši díla. Můžeme tedy mluvit podle McQuaila o této době jako o přeměně společnosti, ve které kniha hrála nejdůležitější roli. Po téměř

---

¹⁶ Thompson 2004 : 26

¹⁷ Jiráka, Köpplová 2009 : 209 - 210

dvě stě letech se objevily první periodické noviny, byly ale stále velmi podobné knize, hlavním předchůdcem noviny byly spíše letáky a bulletiny. Typické pro první noviny byla jejich periodicitu, charakter zboží a relativní svoboda.¹⁸

Masový tisk je v dnešní době ale velmi komercializován, a to díky tomu, že je provozován monopolistickými koncerny, kterým jde o zisk – především z reklamy. Proto mají majitelé komerčního tisku obrovský vliv na jeho obsah, podle Currana a Seatonu především ve sféře politického populismu, podpory obchodu, konzumerismu a svobodného podnikání.¹⁹ Z tohoto důvodu vznikly dnes tak populární odlehčené a zábavnější typy novin bulvárnějšího charakteru a tento způsob žurnalistiky se pomalu dostává i do periodik serióznějších.

Od samého začátku byly noviny potenciálním protivníkem vládnoucí moci. V historii se různí mocní lidé snažili o diskreditaci tiskařů, vydavatelů i novinářů, kteří zdůrazňovali, že bojují za právo svobodně publikovat, což šlo ruku v ruce s bojem za svobodu, demokracii a občanská práva – především s cenzurou. Velkou moc měl ve své době také ilegální tisk. Od té doby, co byla cenzura zakázaná, směřuje tisk ke stále větší míře svobody, což je ale na druhou stranu vhodný prostředek kontroly a ovládnutí tisku.²⁰

Noviny byly a dodnes jsou nejvíce užívány jako prostředek pro šíření politických názorů. Politické noviny byly často nástrojem prosazování stranických zájmů i politické propagandy. Jednotlivé politické strany vydávají také svůj tisk, ten slouží k aktivaci, informování i ke zlepšení organizace strany. Tento jev se v poslední době ztrácí (v USA tento typ politických novin dodnes neznají), u nás se proměnil v politicky orientovaný komerční tisk. Tyto tržně orientované listy dokázaly, že jsou objektivnější, méně náchylné k manipulaci a zábavnější, zároveň oslovují více čtenářů.²¹

Protiklad k masovému komerčnímu tisku je seriózní tisk (prestige press). Hlavními rysy tohoto druhu žurnalistiky jsou především ve formální nezávislosti na státu vysoce vyvinutý smysl pro společenskou a etickou odpovědnost. Novinářská profese je brána jako objektivní informování o událostech.²² Vystává ale otázka, do jaké míry může být novinář objektivní a nezaujatý.

---

¹⁸ McQuail 2007 : 33 - 34

¹⁹ Curran, Seaton 1988 (in McQuail : Úvod do teorie masové komunikace) : 36

²⁰ McQuail 2007 : 34 - 35

²¹ McQuail 2007 : 35 - 36

²² McQuail 2007 : 36

3 NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Nejdůležitější součástí mé diplomové bakalářské práce je právě kapitola o neverbální komunikaci. Je to totiž stěžejní téma praktické části práce. Chtěla bych se proto této problematice věnovat v této kapitole podrobněji.

3.1 Pojem neverbální komunikace

Neverbální komunikace je samozřejmě součástí lidské komunikace. Opakem je komunikace verbální – doslova přeloženo *slovní*, ta se zabývá pouze tím, co souvisí s mluveným projevem. Různí autoři nahlíží na neverbální komunikaci jinak, především na to, jak široký tento pojem je:

Oldřich Tegze ve své knize Neverbální komunikace říká: Neverbální komunikace je širší pojem, který zahrnuje mnoho oblastí lidských projevů a produktů. Redukcí neverbální komunikace na řeč těla se pozorovatel ochuzuje o mnoho dalších významných informačních zdrojů. Řeč těla tvoří jen jednu podskupinu.²³

Podle Josepha A. DeVita se neverbální komunikace rovná komunikaci beze slov. Probíhá prostřednictvím způsobů držení těla a jeho pohybů, výrazů obličeje, pohledů a pohybu očí, změn vzdáleností mezi komunikujícími, signálů ovládnutí prostoru, druhu oděvu a jeho barev, dotyků, rychlosti a hlasitosti řeči, a dokonce i způsobem, jakým komunikující zachází s časem.²⁴

Allan a Barbara Peasovi tvrdí, že řeč těla je vnějším projevem emočního stavu člověka. Každé gesto nebo pohyb může být cenným klíčem k emocím, které člověk právě prožívá. Abychom mohli číst řeč těla, musíme rozumět emocionálnímu stavu člověka a zároveň poslouchat, co říká, a registrovat okolnosti, při nichž to říká.²⁵

Neverbální komunikací se zabýval také Janoušek, který ji definoval takto: neverbální komunikaci vymezujeme jako záměrné používání prostředků neverbálního charakteru ke vzájemnému dorozumívání, ovlivňování i vyjadřování vzájemných vztahů.²⁶

---

²³ Tegze 2003 : 17

²⁴ DeVito 2001 : 125

²⁵ Pease a Peasová 2008 : 24

²⁶ Janoušek a kol. 1988 : 43

3.2 Funkce neverbální komunikace

Při komunikaci face to face používáme neverbální a verbální komunikaci zároveň. Můžeme si vybrat, zda chceme použít verbální komunikaci, o neverbální komunikaci však rozhodnout nemůžeme, tu používáme prakticky pořád. Když ji ale použijeme vědomě, můžeme brát ohled na její funkce:²⁷

Funkce zdůrazňující: lidé často používají neverbální komunikaci ke zdůraznění nějaké části verbálního sdělení. Například mohou zvýšit hlas kvůli zdůraznění určitého slova nebo fráze, uhodit pěstí do stolu nebo dlouze hledět druhému do očí, když říká: „Miluji tě.“

Funkce doplňující: neverbální komunikace může dodávat další nuance, které verbální sdělení postrádají. Člověk se například může usmívat při vyprávění zábavné historky, nebo se může naopak mračit či vrtět hlavou na znamení nesouhlasu, když se debata svede na téma podvodů.

Funkce popírající: svá verbální sdělení můžeme úmyslně popírat neverbálními signály, například zkříženými prsty nebo mrknutím na znamení, že nemluvíme pravdu.

Funkce regulující, řídicí: pohyby mohou sloužit k řízení nebo k projevu přání řídit tok verbálních sdělení, a to například tehdy, sešpulíme-li rty, nakloníme se dopředu nebo gestem ruky naznačíme, že chceme mluvit. Mluvčí může například pozdvihnout ruku nebo ozvučovat své pomlky („no“; „a“), aby naznačil, že ještě nehodlá předat slovo druhému.

Funkce opakující: člověk může neverbálně přeformulovat své verbální sdělení. Například otázku "Je to v pořádku?" doprovodit zdviženým obočím a tázavým pohledem nebo výzvu „Jdeme!“ zdůraznit pohybem ruky či hlavy.

Funkce nahrazující: neverbální komunikace může nahradit komunikaci verbální, například signál „OK“ spojením palce a ukazováčku, kývání hlavou na souhlas či vrtění hlavou jako nesouhlas.²⁸

---

²⁷ Vycházím z knihy Základy mezilidské komunikace Josepha A. DeVita

²⁸ DeVito 2008 : 152 - 153

Funkce neverbální komunikace jsou velice důležité, a to především tehdy, když díky neverbální komunikaci mluvčí vytváří a řídí dojmy, utváří a vymezuje vztahy, řídí konverzaci a sociální interakci, ovlivňuje a klame a vyjadřuje emoce.²⁹

Dojmy o druhých si utváříme převážně na základě neverbální komunikace, například podle tělesných rozměrů druhého, barvy jeho pleti nebo způsobu oblékání. Důležité je také to, zda se druhý často usmívá, udržuje zrakový kontakt. Podle Leatherse (1997) je tato funkce důležitá, když přisuzujeme druhému vlastnosti typu důvěryhodnost, sympatičnost, přitažlivost a dominanci.³⁰

Neverbální komunikace nám umožňuje nejen vytvářet si o druhých dojmy, ale také ovlivňovat a klamat. S názorem druhého můžeme manipulovat například vhodným oděvem, druhem používaných gest či pozorným pohledem, který vyjadřuje zájem. Ruku v ruce s ovlivňováním jde klamání. Běžným příkladem neverbálního klamu je situace, kdy zrakově a mimicky komunikujeme, že je nám druhý člověk sympatický, zatímco ve skutečnosti od něj chceme třeba jen získat pomoc v nějaké záležitosti. Díky neverbální komunikaci můžeme ale také zjistit, že klame náš protivník: vyhýbá se zrakovému kontaktu, vrtí se a jeho verbální a neverbální projevy si odporují. Jak ale výzkumy dokazují, rozeznat, že někdo lže, je velmi nesnadné.³¹

V neposlední řadě můžeme díky neverbální komunikaci vyjadřovat emoce. Ačkoliv je projevujeme verbálně, neverbálními výrazy komunikujeme velkou část svých emocionálních prožitků. Například štěstí, smutek nebo zmatek projevujeme především mimicky. Své pocity prozrazujeme také postojem nebo držením těla, to může být napjaté nebo uvolněné, pak také gestikulací, pohyby očí ale také šířkou zornic.³²

3.3 Prostředky neverbální komunikace

Neverbální komunikaci rozčleňujeme na menší segmenty. Každý autor k tomuto členění přistupuje rozdílně. Ve své práci budu vycházet z přehledu jednotlivých druhů mimoslovního sdělování od Jara Křivohlavého (1988), který rozdělil neverbální

---

²⁹ DeVito 2008 : 153

³⁰ DeVito 2008 : 153 - 154

³¹ DeVito 2008 : 154

³² DeVito 2008 : 154

komunikace na mimiku, gestiku, proxemiky, haptiku, posturologii, kineziku a řeč pohledů.

Ve své práci pojednává Křivohlavý o druzích mimoslovního komunikování odděleně, ale nejedná se o ten či onen izolovaný nonverbální projev, ale celek nonverbálního projevu, který může být v kombinaci s verbálním sdělením.³³

3.3.1 Mimika

Velmi důležitou roli při sociální komunikaci hraje mimika. Jedná se o neverbální komunikaci prostřednictvím pohybů obličejových svalů. Slovo mimika je řeckého původu. V češtině zdomácnělo v několika podobách, například „mim“ je herec němeého divadla, řecky „mimos“ znamená citlivě napodobující, imitující, zpodobňující. V podstatě jde u mimiky o citlivé modelování vnitřních psychických stavů výrazy obličeje. Tím pak své duševní stavy sdělujeme druhým lidem.³⁴

Mimika má schopnost vyjadřovat prožitky a ovlivnit prožívání sociálního kontaktu, má obrovský význam při poznávání druhých lidí. Lidská tvář je zároveň jedním z nejdůležitějších prostředků identifikace druhé osoby. Typické anatomické znaky a typické mimické výrazy v obličeji nám pomáhají poznat člověka i v případě, že si změnil účes, barvu vlasů nebo začne nosit brýle.³⁵

Lidská tvář má velice bohatý komunikační potenciál. Je prvořadě důležitým sdělovačem emocionálních stavů. Odráží vzájemné postoje lidí, kteří spolu jednají, poskytuje zpětnou vazbu v rozhovoru, tj. odpověď na to, co jsme druhému člověku řekli. Někteří badatelé se dokonce domnívají, že z hlediska sociální komunikace je tvář vedle slova druhým nejdůležitějším sdělovacím prostředkem v mezilidském styku.³⁶

Podle Paula Ekmana je v našem jazyce poměrně omezený počet slovních výrazů pro popis toho, co se děje v lidské tváři (například úsměv, úsměšek, výsměch, zakabonění apod.), ale přece jen je možno konstatovat, že svaly v našem obličeji jsou natolik složitým předivem, že nám umožňují více než tisíc různých výrazů obličeje. Činnost tohoto

---

³³ Křivohlavý 1988 : 33

³⁴ Křivohlavý 1988: 34 - 35

³⁵ Tegze 2003 : 305

³⁶ Knapp 1978 (in Křivohlavý: Jak si navzájem lépe porozumíme) : 34

přediva svalů v našem obličejí je přitom tak hbitá, že tyto rozmanité výrazy mohou být produkovány v minimálním čase.³⁷

Jak už bylo zmíněno výše, lidská mimika souvisí v první řadě s emocemi a prožitky. Pozornost lidí se proto především soustředí na obličej druhého člověka. Podle Křivohlavého (1988) to ale nejsou jen emoce, které mimikou přenášíme, sdělujeme také kulturně tradovaná gesta (př. zdvořilostní úsměv) a tzv. instrumentální pohyby (př. výrazy obličejí při kýchní).³⁸

Primární emocionální mimické výrazy: Křivohlavý uvádí sedm primárních emocí ve výrazu obličejí. Jedná se o štěstí/neštěstí, neočekávané překvapení/ splněné očekávání, strach a bázeň/ pocit jistoty, radost/ smutek, klid/rozčilení, spokojenost/nespokojenost až znechucení, zájem/nezájem.³⁹

Sekundární emocionální mimické výrazy: jde o tzv. mnohomodální emoce. K těmto sekundárním výrazům dochází mnoha způsoby: 1) rychlým vystřídáním jednoho emocionálního výrazu druhým vzniká tzv. splynutí či fúze. Změna jednoho výrazu za druhý probíhá velmi rychle, v jedné osmině až jedné pětíně vteřiny. 2) ke složeným mimickým projevům dochází tam, kde jedna část obličejí vyjadřuje jednu emoci a druhá jinou, kvalitativně odlišnou. Př. oční partie vyjadřuje úžas, ale partie úst naznačuje chladnokrevnou apatii. 3) zvláštní druh mimických projevů nastává tam, kde levá polovina obličejí vyjadřuje jiný druh emocí než pravá. 4) Sekundární emoci může vyvolat i situace, v níž se v člověku vyvolávají různé emoce najednou – například úžas a radost. Jedná se o výraz překvapení a štěstí.⁴⁰

3.3.2 Gestikulace

Termín gesto je odvozen z latiny – *gero*, *gerere* znamená projevovat cit, smýšlení či vlastnost. V přeneseném slova smyslu pak *gerere* znamená vypínati se nad koho či hrát roli. *Gestus* v latině znamená řečnický posunek.⁴¹

---

³⁷ Ekman, Friesen, Ellsworth 1972 (in Křivohlavý: Jak si navzájem lépe porozumíme) : 34

³⁸ Křivohlavý 1988 : 34

³⁹ Křivohlavý 1988 : 36

⁴⁰ Křivohlavý 1988 : 36 - 27

⁴¹ Křivohlavý 1988 : 71

Gesta představují přirozený doprovod řeči, kdy pohyb stimuluje obrazotvornost. Má mobilizační a stimulační efekt. Používání gest souvisí se stimulací představ, s podporou vybavování si z paměti, s pomocí při formulování myšlenek a hledání vhodných slov.⁴²

Paul Ekman a V. W. Friesen vymezili pět základních typů gestikulace: symboly, ilustrátory, afektivní projevy, regulátory a adaptéry:

Symboly neboli emblémy tlumočí slova nebo fráze. Používáme je při vyjádření stejných výrazů, jaké nese verbální sdělení. DeVito tuto skupitu pojmenovává jednoduše jako „gesta“.

Ilustrátory zesilují verbální sdělení, která doprovázejí. Třeba když mluvíme o něčem, co se nachází nalevo, gestikulujeme tímto směrem. Nejčastěji k tomu používáme pohyby rukou – gestikulaci, ale také pohyby hlavy nebo celého těla. Například natočíme celé tělo doleva. Ilustrátory rovněž používáme k vyjádření tvaru či velikosti předmětu, o kterých mluvíme. Ilustrátory posilují schopnost zapamatování. Podle výzkumu si lidé, kteří doprovázeli svá verbální sdělení gesty, zapamatovali o 20% více než ti, kteří negestikulovali (Goldin-Meadow, Nusbaum, Wagner, 2001).

Afektivní projevy jsou projevy mimiky – úsměv nebo zamračení, ale také gestikulace rukou nebo pohyby celého těla, které vyjadřují emocionální významy. Posilují a doplňují slovní projevy a nahrazují slova.

Regulátory jsou signály, díky kterým monitorujeme, řídíme, koordinujeme nebo udržujeme řeč druhého. Jedná se například o přikývnutí k vyjádření souhlasu či motivaci k pokračování.

Adaptéry jsou gesta, která uspokojují nějakou osobní potřebu – poškrábání se, když nás něco svědčí, odhrnutí vlasů. Adaptéry se zaměřují na vlastní osobu nebo na člověka, se kterým hovoříme – sebereme smítko z jeho oděvu, narovnáme mu kravatu). Adaptéry mohou být zaměřené rovněž na předměty, například bezmyšlenkovité kreslení nebo trhání papíru.⁴³

Ukazuje se, že vztah mezi řečí a gesty je dosti složitý. V současné době se studuje synchronizace gest s určitými obsahovými prvky v řeči, s intonací řeči, s gramatickou i sémantickou strukturou řeči i s paralingvistickými projevy. Hledá se přitom nejen vztah

---

⁴² Tegze 2003 : 254

⁴³ DeVito 2008 : 156 - 157

k hovořící osobě, ale i k osobě naslouchající. Sleduje se, jakou atmosféru navozují různá gesta, za jakých situací se jich používá a kdy se jim naopak vyhýbáme.⁴⁴

Gesta nejsou jednotná, ale mají v různých kulturách mnoho variací a významů, např. zkřížit paže na prsou se považuje za neuctivé na ostrovech Fidži, mávat rukou je urážlivé v Nigérii a Řecku, vztyčený palec se v Austrálii považuje za neslušné gesto, poklepání oběma ukazováčky o sebe se v Egyptě pokládá za výzvu k sexuálnímu styku atd.⁴⁵ Při analýze gest je tedy potřeba brát zřetel (kromě na gesto samotné) na kulturu, ze které gesto pochází a přizpůsobit jí interpretaci gesta.

3.3.3 Proxemika

Proxemika se dá jednoduše nazvat jako sdělování přiblížením a oddálením. Nejen výrazy obličeje, ale i tak nevinným způsobem, jako je přiblížení se k druhé osobě nebo naopak odstoupení a i oddálením se od ní, jí něco sdělujeme. Obdobně přiblížením se k nám či naopak odstoupením od nás sděluje druhý člověk též něco sám. Je dobré to nepřehlédnout. Vzdálenost mezi dvěma lidmi měříme v metrech v horizontální rovině, například na podlaze, ale také ve vertikální, a to tak, že zjišťujeme, o kolik centimetrů má jeden oči výše než druhý.⁴⁶

Prostor kolem nás se utváří zkušenostmi, v nichž sehrává důležitou úlohu vzdálenost, kterou mezi sebou máme. Studium vzájemných odstupů se zjišťuje, že na formování životního stylu se podílejí zhruba čtyři distanční okruhy, které se rozdělují do čtyř na sebe navazujících kategorií: intimní, osobní, společenské a veřejné.⁴⁷

Intimní sféra: v této vzdálenosti jsou podle Vávry osoby od sebe vzdáleny v rozsahu 0,00 – 0,40 metrů (podle Křivohlavého se horní hranice pohybuje okolo 30 centimetrů). Jedná se o sféru matky a dítěte, milenců, manželů atd. Těla jsem pořád na přechodu k dotyku, sotva se jeden pohne, cítí toho druhého. Mnohdy se ale do této sféry lidé dostávají, aniž by chtěli, často se to stává ve veřejných dopravních prostředcích u stojících cestujících

---

⁴⁴ Křivohlavý 1988 : 72

⁴⁵ DeVito 2008 : 176

⁴⁶ Křivohlavý 1988 : 43

⁴⁷ Vávra 1990 : 280

Osobní sféra: dolní hranice osobní sféry se pohybuje okolo 35 centimetrů – jedná se o maximální vzdálenost, při které je ještě možno držet se za ruce. Na horní hranici se Vávra i Křivohlavý shodují, určují ji na 1,20 metru. Jedná se o proxemickou vzdálenost, kterou dodržujeme při setkání s neznámým člověkem, se kterým se nenadále setkáme na ulici. V podstatě ji tvoří limit fyzického ovládnutí partnera, možnost dosahu, možnost detailního sledování mimiky i přesného rozlišení velikosti jeho zornic. Podle Vávry se v našem prostředí při osobním jednání držíme spíše horní hranice; menší odstup než jeden metr se v těchto případech obvykle považuje za netaktnost. Někdy dokonce za dotěrnost, ne-li drzost: pouštět si někoho k tělu neodpovídá našemu životnímu stylu.

Společenská sféra: tato sféra se uplatňuje především při společenském styku, kde se dodržují jiná pravidla než ve styku osobním. Jedná se o dost pevně stanovené normy společenského chování. Vzdálenost společenské sféry je dána od 1,20 metru až po 3,60 metru (Vávra uvádí jako horní hranici tři metry). Používáme ji při služebním styku, obchodním jednání, při diskusi ve skupině apod. Větší vzdálenost nám podle Křivohlavého dodává pocit psychického bezpečí. Horní hranice oddálení při sociálním styku vystihuje situaci, kdy se v našem zorném poli objeví již celá postava stojícího partnera. O tomto oddálení je možno hovořit například při úředním jednání dvou lidí, při zkoušení žáka učitelem apod.

Veřejná sféra: jedná se o stav, kdy někdo vystupuje veřejně, například herec na jevišti, učitel ve třídě, profesor v posluchárně apod. Mluvčí musí zvolit takovou vzdálenost, aby byla zřetelně vidět nejen celá jeho postava, ale i pohyb v prostoru. K tomu je potřeba minimální vzdálenost 3,6 metru. Horní hranici není lehké určit, podle některých údajů může jít zhruba o 7,6 metru. Mezi jednotlivými sférami se lze libovolně pohybovat.

Zvláštním proxemickým úkazem je vyšší poloha očí jednoho účastníka komunikace. Nejde ani tak o tělesnou výšku, jako o vliv prostorových úprav, které jednomu umožňují zaujetí vyšší polohy a druhého nutí do polohy nižší (jeden například sedí a druhý stojí, nebo když pacient leží na lůžku a nad ním stojí doktor. Podle studií má situace, kdy oči

všech komunikujících osob jsou v téže horizontální rovině, kladný vliv. V opačném případě se vytváří sugestivní vliv nadřazenosti a podřazenosti.⁴⁸

Dalším důležitým termínem je proxemický tanec. Setkají-li se dva lidé s rozlišnými představami o svých osobních zónách, můžeme pozorovat jev, při němž oba dva hledají míru vzájemného oddálení, která bude vyhovovat oběma partnerům. Tento jev připomíná do určité míry pohyb boxerů v ringu. Osoba, pro kterou je stávající oddálení příliš velké, se při tomto přizpůsobování prostoru snaží přiblížit k partnerovi. Ten však před druhou osobou ustupuje, a to buď dozadu, nebo do stran. Obvykle bývá tento konflikt řešen kompromisem.⁴⁹

3.3.4 Haptika

Do sociální psychologie zavedl pojem *haptika* lingvista William Austin. Tímto termínem se označuje taktilní kontakt (dotek). Tento kontakt předává zprávy o působení tlaku, který způsobuje deformaci kůže, působení tepla, působení chladu a o vlivu podnětů, které způsobují bolest (někdy sem bývá řazen i smysl pro vibrace, čili chvění).

Tělesný kontakt bývá doprovázen silnými pocity a prožitky. Je vždy spojen s výraznou emocionální odezvou. Potřeba dotýkat se je důležitou potřebou, která je silným impulzem k rozvoji osobnosti člověka. Mnohé psychologické výzkumy jednoznačně potvrzují, že nedostatek přímého tělesného kontaktu mezi dítětem a matkou vede v konečném důsledku k citové deprivaci dítěte.⁵⁰

Dotek můžeme různě charakterizovat: může jít o podání ruky, stisk, objetí, pohlazení, políbení, štípnutí, píchnutí apod. Tento styk může být přímý (kůže na kůži) i nepřímý (poplácání partnera po rameni přes jeho kabát). Dotek může být interpretován jako projev přátelství, ale také nepřátelství. Některé druhy doteků mají totiž výrazně nepřátelský charakter (pohlavek, facka, podražená nohou apod.).

Dotek může mít podle J. Fasta rovněž symbolickou funkci – „skryté významy“. Například tehdy, když žena hladí určitý předmět, může podle tohoto pojetí dávat najevo,

---

⁴⁸ Křivohlavý 1988 : 52 - 53

⁴⁹ Křivohlavý 1988 : 50

⁵⁰ Tegze 2003 : 351

že ona sama by chtěla být pohlazena. Toto tvrzení však zatím není potvrzeno experimenty.⁵¹

V sociální interakci mají doteky různé významy. Podle DeVita existuje pět nejdůležitějších⁵²:

-vyjádřit pozitivní emoce jako podporu či ocenění

-vyjadřovat hravost

-ovládat a usměrňovat chování, postoje a pocity druhého (poklepání na rameno jako apel ke zklidnění)

-udržování rituálů jako pozdravy či loučení

- funkční doteky, které se provádějí za účelem určitého úkonu

Lidé mají také tendence se některým dotekům vyhýbat. Souvisí to s obavou z komunikace. Ti, kdo se obávají ústní komunikace, obávají se velké míře také doteků. Stejně tak se jich obávají lidé uzavření. Jedná se totiž o formu intimní komunikace. Lidé, kteří nejsou ochotni sblížovat se s druhými prostřednictvím mluveného projevu, se zřejmě nebudou chtít sblížovat ani prostřednictvím dotyků.⁵³

3.3.5 Posturologie

Křivohlavý přirovnává posturologii k „odborné nauce pro sochaře“. Ti dovedou dávat pozor na to, kde má kdo ruce a nohy, jak a kam naklání hlavu, zda je předkloněn či zakloněn, případně na jakou stranu se naklání. Tak vidí člověka v celkovém obraze – konfiguraci všech jeho částí. Vidí-li dva lidi při vzájemném styku, pak si všímá nejen toho, jak vypadá konfigurace všech částí těla jednoho a druhého, ale i jaká je shoda či neshoda v polohách těchto dvou lidí, jaká je harmonie či disharmonie v jejich postojích, jak se svými postoji navzájem doplňují či naopak, jak se jeden snaží „distancovat“ svou polohou od toho, co vyjadřuje druhý.⁵⁴

Fyziologie rozeznává tři základní polohy člověka: vstaje, vsedě a vleže. Při každé z nich mohou různé části těla zaujímat různé polohy. Pakliže dva lidé komunikují ve

---

⁵¹ Fast 1970 (in Křivohlavý: Jak si navzájem lépe porozumíme) : 57

⁵² DeVito 2008 : 168

⁵³ DeVito 2008 : 168

⁵⁴ Křivohlavý 1988 : 58

stejně základní tělesné poloze, používá se termín *kompozice*. Pokud analyzujeme vzájemné tělesné polohy většího celku, používá se termín *konfigurace*.⁵⁵

Vzájemná poloha dvou lidí v interakci je odlišná od polohy, kterou člověk zaujímá, když je sám. Příkladem může být poněkud uvolněný posed dívky v situaci, kdy je v místnosti sama, a v situaci, kdy je ve společnosti a dívá se na ni pohledný mladík – dívka narovná záda, vypne hrudník, kolena má u sebe a vypne ramena. Na základě těchto znalostí se můžeme domnívat, že vzájemná poloha dvou lidí při rozhovoru naznačuje, zda a jak moc jde hovořícímu o to, o čem mluví, a nakolik je pro něj důležité naslouchajícího přesvědčit a získat pro svůj názor. Poloha naslouchávajícího zase naznačuje, do jaké míry ho zajímá to, co partner říká. Jinou vzájemnou polohu zaujímají přátelé, jinou sokové.

Do určitého postoje se můžeme také stylizovat. Toto stylizování má pomoci vyvolat v pozorovateli určitý dojem, pocit, zvýraznit určitou charakteristiku. Stylizace zároveň představuje jistou míru znásilnění tělesných parametrů a fyziologických funkcí. Ukazuje, že míra vnitřního propojení mezi jednáním a prožíváním není velká.⁵⁶

3.3.6 Kineziologie

Kineziologie neboli kinezika se zabývá studiem pohybů těla a jeho částí. Zahrnuje všechny druhy pohybů. Nejmenší pohybovou jednotkou kineziologie je tzv. kin. Z kinů se skládají vyšší, složitější jednotky, zvané kinemy. Těm jsou nadřazené kinemorfy. Nejvyšší pohybovou jednotku tvoří kinemorfická konstrukce.⁵⁷

Vznik kineziky je datován do roku 1867, kdy francouzský fyziolog G. B. Duchème publikoval práci o celkovém pojetí činnosti svalového aparátu člověka.⁵⁸

Pohyby můžeme zachycovat podle Birdwhistellova⁵⁹ systému symbolů a značek, který umožňuje zachycovat to, co se děje s rukama a nohama našich partnerů. Záznam se podobá partituře dirigenta orchestru. Existuje ale další systém zachycování pohybů,

---

⁵⁵ Křivohlavý 1988 : 61

⁵⁶ Tegze 2003 : 216

⁵⁷ Křivohlavý 1988 : 66

⁵⁸ Křivohlavý 1988 : 67

⁵⁹ Birdwhistell , R. L.: Introduction to Kinesies. Univ. of Louisville Press, 1952.

například SCAN⁶⁰. Pomocí tohoto způsobu psaní se například registrují údaje odečítané z filmových či videových záznamů sociální interakce.⁶¹

Při zkoumání toho, co se při pohybech děje, nestačí brát v úvahu to, co je možno vystihnout relativně krátkodobým filmovým záběrem, ale je třeba uvažovat i o tom, co určitému pohybu předcházelo a co po něm následuje. Pozornost se přitom věnuje nejen druhu končetiny, která se pohybuje, ale i rozsahu pohybu a době jeho trvání. Schefflen rozlišil z tohoto časového hlediska následující druhy pohybů⁶²:

- a) **bodové činnosti**, které trvají několik sekund až několik desítek sekund (př. podání ruky, pokývání hlavou na souhlas)
- b) **pohybové pozice**, které trvají delší dobu, zhruba 5-20 minut (př. pohybová aktivita při setkání přátel nebo při jejich loučení)
- c) **pohybové prezentace**, které zahrnují celkový vzor pohybové činnosti a trvají řádově hodiny (začíná příchodem člověka do společnosti a končí jeho odchodem)

Pokud jsou dva lidé spolu v pohybové interakci, potom můžeme pozorovat nejen každého z nich zvlášť, ale i jejich pohyby jako jeden celek, sledujeme jejich harmonii či disharmonii, koordinaci či diskoordinaci, nesoulad či sladěnost.⁶³

3.3.7 Komunikace prostřednictvím předmětů

Tato část neverbální komunikace se zabývá vyjádřením sdělení prostřednictvím různých předmětů vytvořených lidskýma rukama a jejich uspořádáním. Jde například o barvu oděvu nebo šperky, způsob, jakým člověk zdobí prostor, ale také vůni těla.⁶⁴

3.3.7.1 Barvy

Je prokázáno, že barvy, které nás obklopují, mají vliv na naši fyziologii. Například dýchací pohyby se zrychlují při červeném a zpomalují při modrém osvětlení. Podobně je na tom mrkání: zrychluje se při červeném světle, naopak při modrém se zpomaluje. Toto zjištění jde ruku v ruce s našimi intuitivními pocity, že modrá barva spíše uklidňuje, kdežto červená dráždí. Barvy mají opravdu velkou moc: názor lidí na určitý výrobek do

---

⁶⁰ SCAN = Systematic Transcribing Analytic System

⁶¹ Křivohlavý 1988 : 67

⁶² Křivohlavý 1988 : 68

⁶³ Křivohlavý 1988 : 70

⁶⁴ DeVito 2008 : 164

určité míry ovlivňuje jeho obal, průzkum v USA zase dokázal, že káva nalévaná ze žluté konvice se konzumentům zdála příliš slabá, tatáž káva nalévaná z hnědé konvice už byla ale označována jako silná. Naše reakce na ostatní lidi je proto ovlivněna barvou jejich oděvu: „*Jestliže si máte vybrat barvu oděvu, který budete mít na sobě při obhajobě u soudu, a zvolíte jinou než modrou, zasloužíte si proces prohrát...*“⁶⁵ Černá barva vyjadřuje moc a sílu tak silně, že v druhých může vyvolávat negativní pocity. Hnědá postrádá dostatek autority, zelená bude pravděpodobně také vnímána negativně.⁶⁶

3.3.7.2 Oblečení a ozdoby

Oblečení má obrovský vliv na to, jaký úsudek si o nás lidé udělají. Určujeme podle něj především to, do jaké společenské třídy patříme, jaký máme smysl pro styl a jak jsme kreativní. Podle Malandra vnímají studenti přednášejícího, který je oblečen neformálně, jako přátelského, spravedlivého, nadšeného a přizpůsobivého. Tentýž přednášející, který se dostaví před jinou skupinu studentů ve formálním oděvu, je posuzován jako spořádaný, inteligentní a připravený.⁶⁷

Svou roli v komunikaci hrají také šperky a účes. Běžným sdělením jsou snubní a zásnubní prsteny, odznaky politických stran, hodinky Rolex nebo drahé kameny. Také muži, kteří nosí náušnice, jsou posuzováni jinak než ti, kteří je nenosí. Účesy mají také velkou výpovědní hodnotu. Ukazují buď úsilí držet krok s trendy, snahu šokovat, nebo nezájem o vlastní zevnějšek. Muži s dlouhými vlasy jsou posuzováni jako méně konzervativní, muži bez vlasů jsou hodnoceni jako vyšší, méně dominantní a méně dynamičtější než jejich vlasatí kolegové.⁶⁸

3.3.7.3 Dekorace prostoru

Zařízení vašeho pracoviště o vás mnoho vypovídá. Kancelář s mahagonovým stolem, knihovnou a orientálními koberci značí vaše postavení v organizaci. Kovový stůl a holá podlaha signalizují začínajícího zaměstnance na nižší úrovni firemní hierarchie. Podobně si lidé dělají úsudek podle zařízení vašeho bytu. Nákladnost vybavení může vyjadřovat

---

⁶⁵ Kanner 1989 (in DeVito: Základy mezilidské komunikace, 2008) : 165

⁶⁶ DeVito 2008 : 165

⁶⁷ DeVito 2008 : 165

⁶⁸ DeVito 2008 : 165

bohatství, smysl pro styl, zájmy. V domově existuje jen málo věcí, které by druhým neposkytovaly informace o majiteli. Také absence určitých věcí vysílá své signály.⁶⁹

3.4 Interpretace neverbální komunikace

Analýza a interpretace neverbální komunikace je vždy velmi složitá, protože neexistují obecné modely a příručky, jak vykládat jednotlivá gesta, jak analyzovat gesta či jak chápat mimické pohyby. Všechny typy neverbální komunikace se liší kulturně a i každý člověk ji používá trošku jinak. Při analýze a interpretaci neverbální komunikace je vždy potřeba věnovat pozornost situačnímu kontextu: *„Při hledání správného významu pro daný neverbální signál se zákonitě musíme zabývat komunikačním kontextem, neboť ten vysvětluje, proč měla komunikace právě takový průběh, jaký měla, a vytváří aktuální zarámování konkrétní komunikační události.“*⁷⁰

Velmi důležitý faktor je také kultura, na kterou musíme brát velký ohled, protože mezi jednotlivými kulturami jsou obrovské rozdíly: *„Největší kulturní rozdíly existují zejména v souvislosti s osobním prostorem, očním kontaktem, četností dotyků a urážlivými gesty. Nejvyšší počet různých místních signálů se vyskytuje v arabských zemích, v některých částech Asie a v Japonsku.“*⁷¹

Každá publikace, která se zabývá interpretací neverbální komunikace, je svým způsobem založena pouze na autorově přesvědčení a na jeho názorech. V druhé části práce se budu opírat o více autorů, abych předešla mylným závěrům.

---

⁶⁹ DeVito 2008 : 166

⁷⁰ Vybíral 2005 : 37

⁷¹ Pease 2008 : 110

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZPRAVODAJSKÁ FOTOGRAFIE

V žurnalistice existuje jen málo možností, jak přilákat čtenářovu pozornost. Jednou z nich je právě novinářská fotografie. Obrázek by měl být dynamický a objekty na něm by měly čtenáři doplnit informace o tématu. Jednou z definic žurnalistické fotografie je pohotové zobrazování aktuální společenské skutečnosti – jevy této skutečnosti jsou zachycovány věcně, autenticky v jejich konkrétnosti a v určitých časových výsecích.⁷² Ještě přesnější definici nabízí Osvaldová: žurnalistická fotografie je vizuální formou sdělená novinářská informace; účinným vyjadřovacím prostředkem, často přesnějším a důvěry hodnějším než psané slovo.⁷³

Každá žurnalistická fotografie by měla být dokumentární a autentická, názorná, srozumitelná a měla by plnit funkci informační, ilustrační, grafickou, někdy se uvádí i funkce edukativní.⁷⁴ Obrazy umožňují příjemci podstoupit mnohem intenzivnější zážitek a vjem z komunikace než při verbální komunikaci. Obraz aktivuje příjemce silněji, je snazší k zapamatování a je obecně zábavnější než tištěný text.⁷⁵ Fotografie má tedy velký vliv nejen na to, zda si čtenář daný text přečte, ale také na to, jaký názor si na něj udělá. Tohoto principu si jsou editoři a redaktoři velmi dobře vědomi a úmyslně vybírají takové fotografie, které jsou nevšední, čtenáře zaujmou, a dokonce s ním mohou manipulovat.

Čtenář vnímá fotografii jako autentické zachycení skutečnosti a díky ní nemá potřebu přesvědčit se o informacích na vlastní oči: „*Působení fotografií na čtenáře se blíží k informaci z bezprostředního pramene, k zobrazování reality „jaka je“, což jednak zvyšuje věrohodnost informace, jednak se takový materiál neprezentuje jako hotové závěry a hodnocení, ale poskytuje recipientovi možnost přesvědčit se na vlastní oči a vytvořit si samostatně určité závěry.*“⁷⁶

---

⁷² Lábová 1990 : 14

⁷³ Osvaldová a kol. 1999 : 70

⁷⁴ Lábová 1990 : 8 - 11

⁷⁵ Šrpová a kol. 2007 : 201

⁷⁶ Čiljaková 1975 : 11

5 ANALÝZA FOTOGRAFIÍ V HOSPODÁŘSKÝCH NOVINÁCH

5.1 Hospodářské noviny

Hospodářské noviny bývají mnohdy považovány za nejserióznější český deník. Noviny vznikly v roce 1990 a jsou zaměřeny na politiku a ekonomiku. Vycházejí pětkrát týdně. Vlastníkem Hospodářských novin je nakladatelství *Economia*.⁷⁷ Šéfredaktorem je od roku 2011 Petr Šabata.⁷⁸

Ideologické směřování editoriální agendy deníku *Hospodářské noviny* vykazuje v rozmezí let 1998 až 2006 velkou stabilitu a bude se nacházet na liberální pravici.⁷⁹ Předpoklad před praktickou analýzou fotografií je tedy ten, že liberálně-pravicový deník bude podporovat pravicového prezidenta, tedy Václava Klause, a že ho ve svých obrázkových přílohách bude zobrazovat pozitivně.

5.2 Zobrazování Václava Klause v HN

Hospodářské noviny se v prosinci 2012 a lednu 2013 věnovaly Václavu Klausovi nejvíce ze všech zkoumaných deníků. Noviny projevovaly zájem o všechna aktuální politická dění, která se kolem Václava Klause v této době děla. V lednu se v *Hospodářských novinách* kromě běžných článků objevily i dva velké tematické články: *Jak Klaus dorazil na konečnou* a *Konec světa, kterému Václav Klaus tak rozuměl*. K těmto článkům byly přiřazeny mimo jiné následující karikatury⁸⁰:

---

⁷⁷ V *Economii* má většinový podíl akcií společnost *Respect media*.

⁷⁸ Informace je aktuální k únoru roku 2013.

⁷⁹ Trampota, Jirák 2008, *Marketing & Media*, č. 16/2006, dostupné z http://is.muni.cz/th/114428/fss_m/diplomka_final.txt

⁸⁰ pro svou analýzu jsem zvolila pouze dvě názorné ukázky. Celkový počet karikatur ke článku *Jak Klaus dorazil na konečnou* je pět

Obr. 2

Na obrázku č. 2 je Václav Klaus zobrazen jako superhrdina. Autoři jej vykreslili jako Supermana, což lze vyčíst podle Supermanova emblému, trikotu i podle postoje. Řídí modrého ptáka, jedná se o symbol ODS – opeřelec, který letí zprava doleva a symbolizuje svobodu. Má v lidech evokovat dojem odvahy, nezávislosti a přátelsky podané ruky, čili dobrých lidských vlastností.⁸¹ Jedná se o karikaturní zobrazení, které Klause zesměšňuje.

Klaus je na obrázku vyobrazen v přehnaně vzpřímeném postoji. Tento postoj značí podle Hartleyové možnost navodit ohrožení tím, že člověk dává najevo, že je nadřazený: „Postavíte-li se tak, že nad někým čníte, můžete v něm vzbudit pocit ohrožení. Podobně je tomu při přehnaně vzpřímeném postoji. Jako výraz nadřazenosti je také vnímán hrdý postoj s rukama za zády a vysoko zdviženou hlavou.“⁸² Za jistých okolností lze podle Hartleyové považovat za výraz nadřazenosti nehybně strnulou pozici.⁸³

Prezident má zakloněnou hlavu, to se podle Allana Pease dá interpretovat jako povýšená povaha: „Povýšené typy lidí mohou dokonce mírně zaklonit hlavu a dívat se na

⁸¹ uvedl pro Mf Dnes Alan Záruba

⁸² Hartley 2004 : 38

⁸³ Hartley 2004 : 38

*nás spatra. Stejně se chová i člověk, který má pocit, že není doceněn jeho význam. Je to především západní kulturní gesto, specialita Angličanů, kteří se domnívají, že jsou výše postavení.*⁸⁴

Výraz v obličejí má Klaus kamenný. Nejdříve si všimněme očí, ty jsou velmi důležitým faktorem při interpretaci neverbální komunikace: „*Oči jsou patrně nejpřesnějším a nejvíce prozrazujícím lidským komunikačním signálem, protože jsou ústředním bodem celého těla a zornice pracují nezávisle na naší vůli.*“⁸⁵ Klausovy oči jsou přimhouřené, zornice nejsou vidět, obočí má stažené k očím: „*Snížením obočí dávají lidé najevo dominanci nebo agresivitu vůči ostatním, kdežto pozvednutí obočí signalizuje podřízenost.*“⁸⁶ Zúžené zornice zase znamenají, že náš partner k nám vysílá nepřátelské pocity.⁸⁷

V karikatuře se tedy sbíhají všechny možné neverbální prvky, které symbolizují moc, povýšenost, nepřátelské chování, agresivitu a ohrožení. Václav Klaus je zde jednoznačně záměrně zobrazen negativně.

Obr. 3

---

⁸⁴ Pease 2008 : 170

⁸⁵ Pease 2008 : 157

⁸⁶ Pease 2008 : 163

⁸⁷ Pease 2001 : 80

Na obrázku č. 3 je zobrazen Václav Klaus ve vzpřímeném postoji, jak předčítá text z knihy, která podle přebalu knihy pojednává buď o něm, nebo je to jedna z jeho vlastních knih. Autoři karikatury kresbu doplnili o poličku, na které jsou nedbale položeny knihy, a obraz, ve kterém není zobrazen prezident. To téma symbolizuje lednové sundávání prezidentových portrétů na veřejných místech, jako protestní akce proti vyhlášení amnestie.⁸⁸

Co se týče postoje, Klaus stojí sice vzpřímeně, ale už ne se zakloněnou hlavou, jako tomu bylo na předchozím obrázku. Jeho postava je přímá a vyvážená: „*Lidé, kteří se pohybují nebo stojí se vztyčenou hlavou a rozložitými a rovnými rameny, vysílají signály sebeúcty a jistoty. Také vypadají a cítí se mnohem energičtěji než ti, jejichž postoj vyznačuje nejistotu.*“⁸⁹

V rukou drží knihu, ze které ale nečte – mluví spatra. Má na sobě dobře padnoucí oblek a brýle, které na předchozí karikatuře nemá. Právě oblek má na tomto obrázku největší komunikační potenciál: je tmavý, důrazný a nepřehlédnutelný. Tento oblek se nazývá *neoficiální uniforma*: „*Některá pracovní místa sice nemají uniformu, přesto však jsou v jejich kodexu oblékání stanoveny určité požadavky.*“⁹⁰ Podle Hartleyové formální oblečení napomáhá vzbudit důvěryhodný dojem. Okolí má pocit bezpečí, protože je dotyčný oblečený přiměřeně svému povolání, dokonce si lidé mnohdy ani nevšimnou, co má partner na sobě, protože „*splývá s prostředím*“.⁹¹ Tato formálnost je zde ale narušena růžovou kravatou s bílými puntíky. Tento ležérní styl naprosto podkopává styl formální. Jedná se o barevnou kombinaci typickou spíše pro dívky, mladšího věku, čím pravděpodobně chtěli autoři zesměšnit prezidentovu autoritu.

---

⁸⁸ Vyčteno z kontextu článku: „*To sundávání prezidentových portrétů má ještě jednu symboliku. Klausova hradní mise fakticky končí nikoliv 7. březnem, ale zítřejším vyhlášením výsledků první kola prezidentského plebiscitu. Od tohoto okamžiku bude veřejnost vyhlížet vítěze druhého kola. A pak bude pro média podstatné, co říká vítěz a nastupující prezident, a nikoliv Václav Klaus, který na Hradě už vlastně jenom setrvačností dojíždí.*“ (LESCHTINA, Jiří. Jak Klaus dorazil na konečnou. *HN Hospodářské noviny: Deník pro ekonomiku a politiku*. Praha: Economia, a.s, 2013, č. 008. ISSN 0862-9587.)

⁸⁹ Hartley 2004 : 18

⁹⁰ Hartley 2004 : 22

⁹¹ Hartley 2004 : 23

V článku *Konec světa, kterému Václav Klaus tak rozuměl* už autor použil fotografie místo karikatur. Celkem jich k článku bylo přiloženo pět. Pro analýzu jsem vybrala pouze dvě z nich:

Obr. 4

Obr. 5

Na obrázku č. 4 je Václav Klaus zachycen, jak sedí u stolu v Poslanecké sněmovně, je nakloněn přes jeho okraj a dívá se před sebe na posluchače. Šklebí se. Fotografie je z roku 2008 a Klaus je zde zachycen během volby prezidenta České republiky, kterou následně vyhrál.

Jedná se o komunikační situaci, při které Václav Klaus svou mimikou a posturikou reaguje na cizí projev. Jeho pohled je přímý, strnulý, shlíží pod sebe dolů, dívá se přes vrchní obruby brýlí a nemrká. Podle Jamese Borga upřený pohled svědčí o společenském postavení a vymezení nadřazenosti a podřazenosti. Je dokázáno, že při komunikaci tráví výše postavený jedinec více času sledováním toho podřazeného, neuhýbá pohledem tak často.⁹² Tento pohled Václava Klause by se dal rovněž interpretovat jako „upřený mocenský pohled“. Allan a Barbara Peasovi ve své knize *Řeč těla* popisují tento typ pohledu jako dlouhý zaostřený oční kontakt bez mrkání, kdy jedinec může pohybovat očima z jednoho protivníka na druhého a umocnit tak v nich pocit podřazenosti. Podobně jako to dělají draví ptáci předtím, než zaútočí na kořist.⁹³ Svůj pohled navíc zdůraznil pohledem přes okraj brýlí. Toto gesto se ve filmech používá tehdy, chtějí-li herci ztvárnit kritickou a přísnou osobu: „*Pohlížení přes okraj brýlí se může vymstít, neboť druhá*

⁹² Borg 2012 : 60

⁹³ Pease 2008 : 173 - 174

strana na takový pohled nevyhnutelně reaguje založenými rukama, zkříženými nohama a příslušně odmítavým postojem.“⁹⁴ Díky tomu, že je Václav Klaus předkloněn, vypadá to, že má zvednuté oči. Význam zvednutých očí má podle Desmonda Morrisa také negativní konotaci. Znamená to tiché rozhořčení v situaci, kdy něčemu nemůžeme uvěřit nebo se v člověku mísí úžas a pohrdání.⁹⁵

Dalším důležitým bodem na této fotografii jsou Klausova ústa: má je stažená, a to především horní ret, koutky úst směřují dolů. Napjatými staženými rty se lidé snaží nedat najevo, že se provinili lhaním, jsou nahněvaní či je něco tajně potěšilo. Stažený horní ret znamená potlačení emocí, obvykle těch negativních. Tato grimasa značí, že dotyčný něco skrývá.⁹⁶ Tuto interpretaci také potvrzuje prezidentovo zdvižené obočí, které vysílá záporný signál.⁹⁷

Obrázek č. 5 je oproti všem předchozím zdánlivě veselý: prezident se usmívá, je v optimistické náladě, ruce má roztažené do stran. Fotografie pochází z roku 1992, kdy se stal premiérem a stál za zrodem samostatné České republiky. Dominantním prvkem jsou právě jeho roztažené paže. Tímto gestem Klaus napodobuje letícího opeřence symbolizujícího novou vládní stranu ODS. Jasně tím dává najevo, že s touto stranou sympatizuje. Úmyslně totiž napodobuje její logo.

V této situaci je prezident uvolněný, sako má rozepnuté, tato komunikační situace tedy není tak formální, aby musel mít Václav Klaus sako zapnuté. Na jeho tváři je úsměv, ale oči jsou přivřené. Jedná se o falešný úsměv, který popisuje Hartleyová: „*Při falešném úsměvu vás však jiné signály vašeho těla prozradí. Pokud se usmíváme upřímně, oči se v koutcích nepatrně svráští a koutky úst se samovolně zdvihnou. Neupřímný úsměv oči nezasáhne a ústa mohou vypadat strnulá nebo překroucená.*“⁹⁸ Václav Klaus chtěl pravděpodobně působit přátelsky a uvolněně, při bližším zkoumání lze ale vidět, že to pravděpodobně nemyslel upřímně.

K tomuto článku *Konec světa, kterému Václav Klaus tak rozuměl*, jsou přidány takové fotografie, které nezobrazují Klause přímo v pozitivním světle. Buď lze jednoznačně vidět v jeho obličejí pohrdání (viz obrázek č. 4), nebo neupřímný úsměv (viz

---

⁹⁴ Pease 2008 : 250

⁹⁵ Morris 1999 : 100

⁹⁶ Borg 2012 : 176

⁹⁷ Morris 1999 : 96

⁹⁸ Hartley 2004 : 19

obrázek č. 5). Na obrázku číslo 5 lze ale vyzorovat záměr autorů vložit do článku alespoň jednu fotografii, na které se bude prezident usmívat (na všech zbylých třech se totiž mračí, na jedné z nich si dokonce kouše nehty).

Během prosince 2012 a ledna 2013 se v Hospodářských novinách objevilo celkem osm karikatur Václava Klause. Podle Akademického slovníku cizích slov zní definice karikatury takto: *zkratkovitě zesměšňující nebo satiricky odsuzující výtvarný nebo literární zobrazení některých rysů osobnosti lidského projevu*. Editoři, kteří vybírali fotografie, jednoznačně sáhli po karikaturách, aby Klause zesměšlili nebo parodovali. V žádném případě nelze o karikatuře říct, že by měla „zvelebující“ funkci.

V Hospodářských novinách byl také Václav Klaus zobrazován neformálně. Během dvou měsíců se v tisku objevily dvě fotografie neformálního ražení: na jedné z nich hraje tenis (článek: *Klaus má v byznysu řadu přátel, hraje s nimi tenis a bere je na cesty*), na druhé z nich má oblečené triko a krátké kalhoty (článek: *Jeden z nás: od panského národa k národu plebejců*).

I formální fotografie nesou v Hospodářských novinách negativní konotace. Detailně se zaměřím na dvě z nich: na fotografii k prosincovému článku *Klaus se mračí. Na záchranu rozpočtu má jen několik hodin* a na fotografii k lednovému článku *Klaus odchází. Může ještě „zařídít“ budoucí diplomaty i nové ústavní soudce*.

Obr. 6

Obr. 7

Na obrázku číslo 6 je Klaus zachycen v póze s nohama mírně rozkročenými. Ruce má spojené a je znatelně shrbený. Nejvýraznější gesto na této fotografii jsou bezpochyby právě propletené ruce. Podle Kleina se toto gesto dá nejčastěji vnímat jako nuda, otrava či nezájem (až ze 36,6%).⁹⁹ Pease tvrdí, že spojené ruce se zaklesnutými prsty je sebejisté gesto, které značí znechucený či nepřátelský postoj: „*G. Nierenberg a H. Calero se zaměřili na výzkum gesta spojených rukou a došli k závěru, že je to gesto značící nespokojenost a prozrazující, že dotyčná osoba se snaží potlačit negativní postoj.*“¹⁰⁰

Prezident nestojí zpříma, jak by se od hlavy státu pravděpodobně očekávalo, ale je shrbený. Gesto se běžně vykládá jako důkaz podřízenosti, v tomto kontextu je ale přesnější termín nuda a nezájem, popřípadě reakce na komunikačního partnera. Pokud se člověk snaží vypadat menší, zmírňuje tím útočnickou agresivitu.¹⁰¹ Tuto interpretaci podporuje také Klausova mimika. Jeho svěšené koutky úst značí sklíčení, rozladění, rozzlobení nebo nervozitu. „*Studie prokázala, že od člověka s podobným výrazem*¹⁰² *se obvykle držíme dále, méně často s ním navazujeme oční kontakt a vyhýbáme se mu, pokud kráčí proti nám.*“¹⁰³ Celkově působí Klaus nepřístupně.

Obrázek číslo 7 je sám o sobě nestandardní. Přestože je celý článek o Václavu Klausovi, jeho postava zabírá necelou čtvrtinu plochy. Je vyfocen, jak odchází, je opět shrbený. Zde jde spíše o poráženecké gesto, než o výraz nudy. Jedná se o fotografii k článku *Klaus odchází. Může ještě „zařídít“ budoucí diplomaty i nové ústavní soudce.* Václav Klaus je zde tedy metaforicky zobrazen, jak odchází pryč se sklopenou hlavou, nikoliv v hrdém postoji.

5.3 Shrnutí

Předpokladem před analýzou bylo, že pravicový deník jako Hospodářské noviny, budou více či méně podporovat pravicového prezidenta. Tento předpoklad se však nepotvrdil.

V hospodářských novinách se za období 1. prosinec 2012 až 31. leden 2013 objevilo pouze sedm fotografií, které nezobrazovaly Václava Klause v negativním světle. O této

---

⁹⁹ Klein 1998 : 102

¹⁰⁰ Pease 2001 : 39 - 40

¹⁰¹ Pease 2008 : 169

¹⁰² se svěšenými koutky úst

¹⁰³ Pease 2008 : 84

poloze svědčí karikatury, fotografie z neformálního prostředí i fotografie, které sice zachycují formální komunikační situaci, Václav Klaus je na nich však zachycen buď v agresivní poloze, anebo v poloze, která jej jednoznačně zesměšňuje. Všechny poznatky jsou zachyceny v následující tabulce:

Tab. 1 – Přehled zobrazení negativních, pozitivních a neutrálních fotografií Václava Klause v Hospodářských novinách

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY	PROSINEC 2012			LEDEN 2013			CELKEM
	negativní	pozitivní	neutrální	negativní	pozitivní	neutrální	
Počet fotografií Václava Klause	4	0	1	16	3	3	27

Tab. 2 - Přehled zobrazení formálních, neformálních a karikaturních fotografií Václava Klause v Hospodářských novinách

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY	PROSINEC 2012			LEDEN 2013			CELKEM
	formální	neformální	karikatury	formální	neformální	karikatury	
Počet fotografií Václava Klause	3	1	1	11	4	7	27

Hlavním důvodem, proč byl Václav Klaus v lednu šestnáctkrát zobrazen negativně (což je 73% negativních fotografií v lednu), je vyhlášení amnestie, která vyvolala velkou vlnu nevole mezi občany České republiky. Novináři se na prezidenta zaměřovali také z toho důvodu, že Václav Klaus veřejně podporoval Miloše Zemana v přímé volbě prezidenta. Miloš Zeman je levicový politik, a proto se pravděpodobně Hospodářské noviny jako pravicový deník rozhodly zveřejňovat negativní fotografie Václava Klause.

6 ANALÝZA FOTOGRAFIÍ V LIDOVÝCH NOVINÁCH

6.1 Lidové noviny

Lidové noviny vznikly v roce 1893 v Brně. Založil je novinář a politik Adolf Stránský. Navázaly na Moravské listy, které byly právě v roce 1893 díky aktivitě Tomáše Garriguea Masaryka přejmenovány na Lidové noviny. Během komunistické éry bylo vydávání Lidových novin na 35 let pozastaveno. Znovu se ilegálně začaly tisknout v roce 1987. Teprve v roce 1990 začaly Lidové noviny vycházet jako deník. Nynějším šéfredaktorem je Dalibor Balšínek¹⁰⁴, který v roce 2009 vystřídal Veselina Vačkova.

Lidové noviny jsou orientovány pravicově. Analýza Martiny Vojtěchovské, která se zaměřovala právě na období první přímé volby prezidenta ČR a zabývala se tím, jak se k jednotlivým kandidátům postavily vybrané české deníky: „*K anglosaské tradici, kdy média dají najevo, která volba by podle jejich mínění byla pro národ nejlepší, se přihlásily i Lidové noviny. Šéfredaktor deníku Dalibor Balšínek na konci svého úvodníku dochází k závěru, že: „Karel Schwarzenberg má největší šanci z ostatních kandidátů rozbít jasně rozehranou prezidentskou partii. A o to nakonec jde,“ konstatuje. Deník také v titulním materiálu označuje Schwarzenberga za černého koně voleb a přidává svůj vlastní tip, graficky podpořený trikolorou, že do druhého kola postoupí kandidáti Miloš Zeman a právě Schwarzenberg.*“¹⁰⁵ Lidové noviny se tedy jasně přiklonily na stranu pravice.

Stejně jako u Hospodářských novin by Lidové noviny - jako pravicový deník - měly podporovat pravicového prezidenta. Hospodářské noviny tuto tezi však nepotvrdily.

6.2 Zobrazování Václava Klause v LN

Lidové noviny věnovaly Václavu Klausovi během dvou zkoumaných měsíců nejméně pozornosti. V prosinci 2012 se noviny obsáhle věnovaly vzpomínkám na vznik samostatné České republiky, mimo to vyšly jen čtyři články týkající se konkrétně Václava

---

¹⁰⁴ Informace je aktuální k únoru 2013

¹⁰⁵ VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Pravicové deníky podpořily Schwarzenberga. *MediaGuru.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/01/pravicove-deniky-podporily-schwarzenberga/#.USuPkDfpIg4>

Klause. V lednu 2013 redaktory nejvíce zajímala Klausova kariéra v Bruselu. V souvislosti s tímto tématem vyšel v lednu obsáhlý článek „Klaus zvažuje působení v Bruselu“, který doprovází následující fotografie číslo 8:

Obr. 8

Obr. 9

Václav Klaus je na této fotografii zachycen, jak ukazuje na nějaký objekt. Je vyfotografován z podhledu a za ním je zobrazena vlajka Evropské unie. Gesto, které dělá svou levou rukou, značí podle Kleina ukázání určité věci, osoby či směru (až z 85%), může ale také znamenat důraz či hrozbu (až z 15%). Často je používáno též jako gesto ilustrativní, zpřesňující či zdůrazňující verbální sdělení.¹⁰⁶ Podle Desmonda Morrise může být tohle gesto interpretováno dvěma směry: buď může být použito ve významu *támhle tudy*, nebo ve smyslu *dej si na mě pozor*. V druhém případě bývá gesto užíváno při prudké výměně názorů. Jeho výhrůžnost vychází z představy, že toporně vztyčený prst je symbolem zbraně, která má adresáta probodnout. Proto dětem říkáme, že ukazovat prstem se nesluší.¹⁰⁷

Prezident má nasazeny brýle. Přestože je má i na předchozích fotografiích, které jsem analyzovala, zde jsou přece jenom dominantnějším prvkem, protože fotografie zachycuje Klausův obličej detailněji. Jedná se o prvek neverbální komunikace, který podle Lewise vytváří dojem autority a inteligence, a jde o ideální nástroj pro situace, kdy chce jedinec ovládnout druhé, nebo jim imponovat svou inteligencí. Pokud si může jedinec vybrat, měl by tak spíše nosit čočky, aby na okolí působil srdečněji.¹⁰⁸ Tohoto kroku si u Václava Klause můžeme později všimnout.

---

¹⁰⁶ Klein 1998 : 59

¹⁰⁷ Morris 1999 : 215

¹⁰⁸ Lewis 2004 : 130

Václav Klaus stojí na fotografii vzpřímeně a upřeně hledí před sebe. Ti, kteří vysílají delší pohledy, jsou považováni za dominantnější, je proto pravděpodobné, že účelem tohoto pohledu je ustavení dominantního postavení, po jehož získání ale dominantní osoba často intenzitu svého pohledu okamžitě redukuje.¹⁰⁹

Fotografie je pořízena z podhledu. Klaus tak působí dominantně, avšak nikoliv agresivně. Gesto *ukazování* lze vzhledem ke kontextu článku vyložit jako „ukazování směrem k Bruselu“, význam tedy nelze interpretovat nijak negativně. Klaus je precizně oblečen a vlajka Evropské unie dodává fotografii jistou míru důležitosti. Na této fotografii je Václav Klaus zobrazen jako dominantní, sebevědomý prezident.

Fotografie číslo 9 zachycuje Václava Klause v momentě přípitku, konkrétně s nově jmenovanou ministryní obrany Karolínou Peake, ministrem dopravy Zdeňkem Stanjurou, ministrem bez portfeje Petrem Mlsnou a premiérem Petrem Nečasem. Titulek k článku zní: *Vláda je úplná, Klaus rozdal dárky* a vyšel 13. prosince 2012. Prezident se na fotografii mírně předklání, usmívá se a nemá brýle.

Jde o první fotografii, na které má Václav Klaus náznak úsměvu. Mary Hartleyová píše, že pokud se při setkání s lidmi člověk usmívá, vyznačuje ochotu být příjemný a vstřícný a jeho úsměv bude velmi pravděpodobně opětován.¹¹⁰ Klausův úsměv by se dal označit za prostý úsměv vyšší intenzity: „*Koutky úst jsou při něm více roztaženy od sebe a stočeny vzhůru. Rty jsou malinko pootevřeny, takže je možno občas zahlédnout malou část horních zubů. Pohled je stálý a držení těla obvykle uvolněné. Intenzitu signálu lze také zvýšit nepatrným přivřením očí.*“¹¹¹ Tento typ úsměvu se podle Lewise používá tehdy, setkává-li se člověk s lidmi, se kterými je v přátelském, ale ne v příliš blízkém vztahu, například sousedem, vzdáleným příbuzným nebo (jako je tomu v tomto případě) s kolegou. Za ekvivalent tohoto úsměvu v mluvené podobě jazyka by se pak dalo považovat prohlášení: „Velice rád vás vidím. Rád vás zase potkávám.“¹¹²

Postoj Václava Klause, tedy mírně předklonění směrem ke Karolíně Peake, by se v tomto situačním kontextu nemohlo vykládat jako nedostatek sebedůvěry. Spíše jde o *decentně sehnutý postoj, protože se chce prezentovat jako skromný člověk.*¹¹³ Mírné

---

¹⁰⁹ Černý 2008 : 121

¹¹⁰ Hartley 2004 : 19

¹¹¹ Lewis 2004 : 87

¹¹² Lewis 2004 : 87

¹¹³ Černý 2008 : 52

naklonění může rovněž vyjadřovat touhu přiblížit se k druhému a působit tak přátelštěji: „Přikloníme-li se během rozhovoru ke svému partnerovi, dáváme tím najevo zájem a ochotu naslouchat.“¹¹⁴ Všichni aktéři na fotografii drží v ruku sklenici se šampaňským a připíjí si, jedná se také o přátelské gesto.

Václav Klaus na této fotografii nemá brýle. Jak už bylo zmíněno výše, pokud chce člověk vypadat více přátelsky a otevřeně, měl by spíše nosit kontaktní čočky.¹¹⁵

Ani na tomto obrázku nelze jednoznačně prokázat negativní vyznění. Naopak, Václav Klaus zde působí otevřeně, přátelsky a pozitivně.

Obr. 10

Obr. 11

Obrázek číslo 10 se vztahuje k článku *Hrad z nás dělá šašky, tvrdí ministr*, který vyšel v Lidových novinách 8. prosince 2012. Ačkoliv měl tento výrok pronést ministr zahraničí Karel Schwarzenberg, na fotografii je zachycen Václav Klaus s předsedou Evropské komise José Barrosem. Zatímco Klaus pokojně stojí za svým řečnickým pultem a dívá se směrem k Barrosovi, ten se tváří více agresivně, mračí se, má skrčený nos, výrazněji se k našemu prezidentovi naklání a gestem mu něco naznačuje. Na této fotografii je jasně Klaus ten klidnější, paradoxně k titulku – ten Klause označuje za někoho, kdo z voličů dělá hlupáky, zvolená obrazová příloha ale zobrazuje naprosto jinou situaci.

¹¹⁴ Černý 2008 : 51

¹¹⁵ Lewis 2004 : 130

Ten, kdo působí útočně, je právě José Barroso. Palec a ukazovák má téměř v extenzi, poloha gesta je spíše vertikální, ostatní prsty jsou ve flexi, ruka je natočena hřbetem směrem k partnerovi. Interpretace je jasná: náznak velikosti.¹¹⁶ V českém prostředí není Barroso často mediálně zobrazován, proto si na něj čtenář dělá názor především skrz takové fotografie: obličej je podle Černého nejvyhledávanějším vizuálním cílem a právě z něj často odhadujeme povahu osobnosti: „*Neznámé lidi posuzujeme především podle výrazu jejich tváře a mimické chování také do jisté míry osobnost prezentuje.*“¹¹⁷ Jeho mimika se dá interpretovat spíše jako znechucení než rozčilení. Znaky rozčilení jsou podle Černého tyto: kořen nosu je vráscitý, pod dolním víčkem se objevují linky vrásek a víčko zvednuté, ale ne v tenzi. Obočí je pokleslé a tlačí horní víčko dolů. Horní ret je zvednutý, tváře jsou nafouklé.¹¹⁸ Kdyby byl Barroso rozčilený, objevily by se mu na čele vertikální vrásky a rty by měl buď sevřené s pokleslými koutky, nebo otevřené tak, jako by křičely.¹¹⁹ Jeho negativní postoj ještě podtrhují brýle a naléhavé naklonění směrem k Václavu Klausovi.

I přes negativní titulek, vyznívá na fotografii Václav Klaus vcelku pozitivně, na rozdíl od svého komunikačního partnera.

Fotografie číslo 11 se objevila mezi krátkými zprávami dne 25. ledna 2013. Předchází jí titulek *Klausova sms: Kníže na Hradě? Budu uvažovat o emigraci*. Fotografie neilustruje situaci, Václav Klaus pouze stojí, ruce založené a svírá v nich desky. Ani v této situaci, při které Klaus použil nadsázku, se redakce Lidových novin nerozhodla, doprovodit text nějakou kontroverznější fotografií.

I v Lidových novinách se objevila fotografie Václava Klause z neformální situace. Oproti Hospodářským novinám se ale jednalo pouze o jednu jedinou fotografii, a to konkrétně prezidenta v lyžařském outfitu. Fotografie je jednou z mnoha ostatních, které doprovází téma dne: *Prezidentská kampaň se vyostřuje. Záminkou je Schwarzenbergův výrok o Benešových dekretech* ze dne 21. ledna 2013. Jednalo se o situaci, kdy Václav Klaus vyjádřil svůj názor ohledně lepšího kandidáta na prezidenta. Svůj výrok pronesl v lyžařském areálu, a tak redakce přidala k této větě následující fotografii (obrázek č. 12):

---

¹¹⁶ Klein 1998 : 76 - 77

¹¹⁷ Černý 2008 : 97

¹¹⁸ Černý 2008 : 102

¹¹⁹ Černý 2008 : 102

Obr. 12

Václav Klaus se najednou ocitá v jiné roli. Nepůsobí sice agresivně, ale vzhledem ke svému společenskému postavení působí komicky až směšně. Podstatnou roli zde hraje výběr oděvu. Jak ve své knize *Řeč těla v praxi* říká Mary Hartleyová: „*At' máte důvody pro praktické oblečení jakkoli pádné, ostatní lidé budou váš zevnějšek posuzovat a budou si na jeho základě tvořit závěry o celé řadě okolností, které se vás mohou týkat (...)* Pravděpodobně i celá řada vašich vnitřních soudů o jiných je založena na tom, jakým způsobem se oblékají.“¹²⁰ Dále Hartleová tvrdí, že jestliže je styl oblékání určitého jedince nápadně odlišný od toho, co se očekává, lidé si budou pravděpodobně klást otázku, co ho k takovému výběru oděvu vedlo, případně se v závislosti na kontextu nebudou cítit dobře, budou určitým způsobem zneklidnění, nebo dokonce znechuceni.¹²¹

Václav Klaus má navíc na této fotografii stažené rty a koutky úst mu směřují dolů. Výraz obličeje, stejně jako oblečení, je jedna z nejdůležitějších věcí neverbální komunikace: „*Lidé posuzují vaše osobní typické vlastnosti podle výrazu vaší tváře. Pokud byste si toho nebyli vědomi, mohli byste působit nabručeně nebo ustaraně, otažitě nebo povýšeně. Výraz obličeje je totiž jedna z prvních věcí, které si na vás lidé povšimnou, a řadu osobních vlastností se budou snažit vysledovat právě z vašich jednotlivých výrazů.*“¹²²

---

¹²⁰ Hartley 2004 : 19

¹²¹ Hartley 2004 : 19

¹²² Hartley 2004 : 18

6.3 Shrnutí

V Lidových novinách se za období prosinec 2012 a leden 2013 neobjevilo tolik fotografií prezidenta Václava Klause jako v Hospodářských novinách, dokonce jich bylo o dvanáct méně. I v deníku Právo se objevilo více fotografických příloh Václava Klause. S jistotou lze ale říci, že Lidové noviny nepublikovaly negativně laděné fotografie tak často, jako právě Hospodářské noviny. Prezidenta mohli čtenáři zahlédnout usměvavého a přátelského, ale také ho mohli vidět v situaci, kdy působil jako silná, vůdčí osobnost. Fotografie, které editoři přikládali k článkům, nebyly tak často zkreslující, o čemž svědčí i fakt, že za tuto dobu se v Lidových novinách neobjevila ani jedna karikatura. Více informací lze vyčíst z následujících tabulek:

Tab. 3 - Přehled zobrazení negativních, pozitivních a neutrálních fotografií Václava Klause v Lidových novinách

LIDOVÉ NOVINY	PROSINEC 2012			LEDEN 2013			CELKEM
	negativní	pozitivní	neutrální	negativní	pozitivní	neutrální	
Počet fotografií Václava Klause	1	3	5	5	0	1	15

Tab. 4 - Přehled zobrazení formálních, neformálních a karikaturních fotografií Václava Klause v Lidových novinách

LIDOVÉ NOVINY	PROSINEC 2012			LEDEN 2013			CELKEM
	formální	neformální	karikatury	formální	neformální	karikatury	
Počet fotografií Václava Klause	9	0	0	5	1	0	15

Velký zlom nastal po Novém roce. Zatímco v prosinci 2012 Lidové noviny publikovaly pouze jednu negativně laděnou fotografii z celkových devíti, v lednu 2013 jich bylo už pět z celkových šesti. Zajímavé ale je, že oproti Hospodářským novinám, které k článku přikládaly často fotografie Václava Klause z neformálního prostředí, Lidové noviny se této tendenci vyhnuly, uveřejnily pouze jednu takovou, a to Václava Klause v lyžařském oblečení s lyžemi v ruce dne, kdy prohlásil, že doporučuje českým voličům volit Miloše Zemana v následujícím prezidentském duelu (viz obrázek č. 12).

Celkově lze říci, že Lidové noviny zobrazují Václava Klause seriózně, nesklání se k zesměšňování.

7 ANALÝZA FOTOGRAFIÍ V DENÍKU PRÁVO

7.1 Právo

Deník právo ve své dnešní podobě vychází od roku 1991.¹²³ Navazuje na Rudé právo vydávané do roku 1990, což byl deník vydávaný pod záštitou KSČ. V roce 1991 se změnil podtitul novin z „deník KSČ“ na „levicový list“. Tímto datem se Právo začalo KSČ vzdalovat, také díky novým novinářským posilám, které často přicházely z generace signatářů Charty 77.

Právo se orientuje vesměs k levici: „*Ideologické směřování editoriaální agendy deníku Právo se v rozmezí let 1998 až 2006 bude liberalizovat a postupně se přesouvat z konzervativně levicového k liberální levici.*“¹²⁴ Ze všech zkoumaných deníků dává Právo politice nejméně prostoru. To se dá posoudit i z postoje Práva k nové přímé volbě prezidenta: „*Své doporučení pro některého z kandidátů nepřinesl ani deník Právo. Z uvedené trojice*¹²⁵ *celostátních deníků věnoval na titulní straně prezidentské volbě nejméně prostoru.*“¹²⁶

Právo se orientuje spíše na levicové voliče, politika není v popředí jejího zájmu tak jako například v Hospodářských novinách, proto je zde předpoklad, že pakliže se fotografie Václava Klause vůbec dostanou do deníku, nebude Klaus zobrazován nijak idealisticky, pravděpodobně se může objevit i nadsázka a zesměšňování.

7.2 Zobrazování Václava Klause v Právu

V prosinci se Právo zajímalo v souvislosti s českým prezidentem především o to, že Česká republika nebude mít svého zástupce na předávání Nobelovy ceny Evropské Unii, také se věnovali rozpadu federace, novináři se zmínili rovněž o jmenování nových ministrů a také o eurovalu, který Václav Klaus odmítl podepsat. Leden pak byl ve jménu

---

¹²³ Rudé právo bylo přejmenováno na Právo až 18. 9. 1995

¹²⁴ Trampota, Jirák 2008, Marketing & Media, č. 16/2006, dostupné z http://is.muni.cz/th/114428/fss_m/diplomka_final.txt

¹²⁵ Hospodářské noviny, Mladá fronta Dnes a Právo

¹²⁶ VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Pravicové deníky podpořily Schwarzenberga. *MediaGuru.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/01/pravicove-deniky-podporily-schwarzenberga/#.USuPkDfpIg4>

amnestie, jejímž vrcholem pak byl velký rozhovor Václava Klause pro Právo dne 7. ledna 2013. Právo zajímal také Klausův názor na průběh a výsledky přímé volby prezidenta.

Jedním z největších článků publikovaných v prosinci byl *Klaus: Rozpad federace prospěl oběma, ale Slovensku více*, který byl doplněn o obrázek č. 13.

Obr. 13

Václav Klaus je zde zachycen ve veselé náladě, jak sedí se současným slovenským prezidentem Ivanem Gašparovičem u stolu na Pražském hradě a společně se přátelsky zdraví. Oba dva se smějí a oba dva mají položenou ruku na opěradle své židle. Gašparovič je v této poloze dominantnější. Více se k Václavu Klausovi naklání a jeho tělo je natočené směrem k českému prezidentovi.

Nejdůležitější gesto je na této fotografii úder dlaně o dlaň. Desmond Morris toto gesto vysvětluje jako blahopřání nebo oslavu vítězství, nejčastěji se používá jako výraz triumfu, a to buď ve sportu, nebo v tomto případě, když se někomu podaří společensky „zabodovat“. Vyvinulo se to z pohybu, jímž si lidé vzájemně podávají ruce, místo toho, aby si je oba zúčastnění stiskli a potřásli jimi nahoru a dolů, rázně jimi o sebe plácnou.¹²⁷

Na této fotografii je vyobrazen Václav Klaus v momentě, kdy se směje. Výše byl popisován tzv. falešný úsměv Václava Klause (obrázek číslo 5), zde se ale jedná o nefalšovaný, přátelský smích, protože jak tvrdí Pease: „*Přirozený úsměv vytváří vrásky kolem očí. Neupřímní lidé se usmívají pouze ústy.*“¹²⁸ Klausův úsměv je Gašparovičem opětován: „*Na úsměv reagujeme vždy jednoznačně. Pokud se při setkání s lidmi usmíváte,*

¹²⁷ Morris 1999 : 26 - 27

¹²⁸ Pease 2008 : 70

vyzařujete ochotu být příjemní a vstřícní a váš úsměv bude velmi pravděpodobně opětován.“¹²⁹

Přestože je na této fotografii Václav Klaus v submisivní pozici, je zde zachycen velmi pozitivně a mile. Na žádné z předchozích analyzovaných fotografií se prezident upřímně neusmíval.

Obr. 14

Na fotografii číslo 14 se Klaus mračí. Jedná se o přílohu k článku *Prezident nepodepíše „zrůdný“ euroval. Nástupci spíš ano*. Místo toho, aby zde byla použita reprezentativní fotografie Václava Klase, zvolili editoři takový snímek, na kterém má prezident pevně přimknuty rty k sobě a koutky úst mu směřují dolů, jakoby říkal „hmm.“. Jak už bylo zmíněno výše, napjatými staženými rty se lidé snaží nedat najevo, že se provinili lhaním, jsou nahněvaní, nebo je něco tajně potěšilo. Stažený horní ret znamená potlačení emocí, obvykle těch negativních. Tato grimasa značí, že dotyčný něco skrývá.¹³⁰ Nejen, že Václav Klaus na tomto snímku potlačuje své emoce, což je v rozporu s velmi emotivním titulkem, ale fotografie ho zobrazuje zamračeného. Prezident vypadá nedůtklivě. V tomto případě byl Václav Klaus záměrně zobrazen v negativnějším světle.

V prosinci se dále objevila Klausova fotografie k titulku *Klaus ministrům: Zkazili jsme Vám Vánoce*. Jedná se o tutéž fotografii, kterou uveřejnily Lidové noviny 13. prosince 2012 a kterou jsem analyzovala výše (obrázek č. 9). Na této fotografii je

¹²⁹ Hartley 2004 : 19

¹³⁰ Borg 2012 : 176

prezident zobrazen pozitivně, je mírně nakloněn ke Karolíně Peake, v ruce drží sklenici šampaňského a usmívá se.

V lednu se v deníku Právo objevily dvě fotografie, na kterých je Václav Klaus v neformální společenské situaci – lyžuje:

Obr. 15

Na obrázku č. 15 jde o polodetail Václava Klause v momentě, kdy odstartoval Jizerskou padesátku. Fotografie byla přiřazena k rozhovoru Práva s českým prezidentem nazvaným *Klaus: Je to největší debakl pravice od pádu komunismu*. Fotografie vůbec nekoresponduje s tématem článku. Přestože se jedná o politická témata, je zde Klaus zobrazen v neformální situaci, toto rozhodnutí editorů ubírá na věrohodnosti slov, která Klaus pro deník pronesl.

Druhá neformální fotografie zachycuje prezidenta, jak prochází kolem řady lyžařů čekajících na vlek. Článek u této fotografie pojednává o tom, že Klaus doporučuje českým voličům rozhodnout se v následující přímé volbě prezidenta pro Miloše Zemana. Ani tento článek nepojednává o dovolené Václava Klause, ale o politických tématech, přesto je na této fotografii Klaus v lyžařském outfitu. Editoři pravděpodobně měli v úmyslu, přiblížit českého prezidenta čtenářům Práva, přestože to téma článku nevyžadovalo.

Největší lednové téma v deníku Právo byla amnestie. Prezident Václav Klaus se přímo pro Právo k tomuto tématu široce vyjádřil v rozhovoru: *Razance reakcí mě překvapila, ale amnestie rozhodně nelituji. Čas ukáže, že byla správná*. Tento článek byl doplněn o fotografii číslo 16.

Obr. 16

Fotografie je zasazena doprostřed strany. Jedná se o polodetail, na kterém má Václav Klaus netradiční oděv: kárované sako bez kravaty. Má přivřeně oči a pootevřená ústa. Pravou ruku má zdviženou a ukazováček natažený. Není to ale gesto ve významu ukazování na předmět, ale jedná se o pohyb rukou, který doplňuje mluvenou řeč. Ukazováček tepající ve vzduchu značí jemnou výstrahu, toto gesto mají v oblibě panovační školní ředitelé, politici a řečníci – obvykle kývají prstem, aniž o tom vědí.¹³¹ Přídavné jméno „panovační“, které použil Desmond Morris, značí o tom, že tato fotografie ukazuje Václava Klause jako přísného a tvrdohlavého prezidenta. O nataženém ukazováčku mluví také Allan Pease: „Zavřená dlaň s nataženým ukazováčkem představuje pěst se symbolickým kyjem, kterým mluvčí přeneseně nutí své posluchače k poslušnosti. V povědomí posluchačů evokuje negativní pocity, protože předchází ráně pravou rukou vedenou shora, což je první pohyb, který většina primátů používá při fyzickém útoku. Zavřená dlaň s nataženým ukazováčkem je jedním z nejnepříjemnějších gest, které může člověk při řeči použít, zvláště když při tom pohybuje rukou podle rytmu řeči. V některých zemích, jako například v Malajsii a na Filipínách, je ukazování prstem považováno za urážku. Tímto gestem se smí ukazovat pouze na zvířata.“¹³²

Velmi zajímavý je také výběr fotografie číslo 18 k článku *Klaus se v Berlíně rozloučil smířlivě*, který vyšel dne 10. ledna 2013. Na obrázku je vyfotografován Václav Klaus s Angelou Merkelovou. Klaus sice stojí smířlivě, ale Merkelová je zachycena

¹³¹ Morris 1999 : 210

¹³² Pease 2008 : 45 - 46

v okamžiku, kdy zvedá svou pravou ruku. Bez kontextu by šla fotografie lehce interpretovat jako hádka dvou politiků, tedy opak smířlivého rozloučení.

Obr. 18

Obr. 17

Ruka skrčená v lokti, natažená a dlaní obrácená k sobě je interpretována v řeči těla jako „dej si na mě pozor!“. Nejčastěji si tak počínají rozhněvaní dospělí vůči zlobivým dětem.¹³³ Václav Klaus tak na této fotografii vypadá jako neposlušné dítě. Není v dominantní pozici, jen se přizpůsobuje ženě, která má při komunikaci převahu.

Jedno z lednových témat deníku Právo byla i kauza Renaty Vesecké. Právo uveřejnilo dne 3. ledna 2013 článek: *Klaus navrhuje Veseckou na zástupkyni...* Tento článek byl doplněn o fotografii Václava Klause a Renaty Vesecké v momentě, kdy si podávají ruku. Oba se na fotografii usmívají. Na obrázku jde ale jednoznačně vidět, že se jedná o falešný úsměv.

Kromě falešného úsměvu, který byl rozebrán výše v textu, je zde pozoruhodné, jak si oba dva partneři podávají ruce. „*Uchopení shora s dlaní směřující dolů může znamenat přání dominovat. Toto gesto naznačuje přání mít kontrolu.*“¹³⁴ Klausovu dominanci potvrzují také slova Allana Pease: „*Dominanci vyjadřujeme obrácením ruky tak, že dlaň při potřásání směřuje dolů. Dlaň nemusí směřovat přímo k podlaze, ale vzhledem k dlani vašeho protějšku by měla mířit dolů. Naznačíte tak, že hodláte převzít kontrolu nad*

---

¹³³ Morris 1999 : 154 - 155

¹³⁴ Hartley 2004 : 30

průběhem jednání.¹³⁵ Václav Klaus má dlaň levé ruky zaťatou v pěst, což může značit agresivitu nebo zlost.

7.3 Shrnutí

V prosinci 2012 a v lednu 2013 přistupovali editoři a redaktoři deníku Práva k fotografiím Václava Klause odlišně. Vybírali takové obrázkové přílohy, které měly větší bulvárnější charakter, ale také se v Právu objevily takové fotografie, které Václava Klause zachycovaly v pozitivním světle: usmívajícího se, přátelského a veselého, nebo v reprezentativním postoji.

Tab. 5 - Přehled zobrazení negativních, pozitivních a neutrálních fotografií Václava Klause v Právu

PRÁVO	PROSINEC 2012			LEDEN 2013			CELKEM
	negativní	pozitivní	neutrální	negativní	pozitivní	neutrální	
Počet fotografií Václava Klause	2	2	0	8	3	2	17

Tab. 6 - - Přehled zobrazení formálních, neformálních a karikатурních fotografií Václava Klause v Právu

PRÁVO	PROSINEC 2012			LEDEN 2013			CELKEM
	formální	neformální	karikatury	formální	neformální	karikatury	
Počet fotografií Václava Klause	4	0	0	9	4	0	17

Deník Práva má ze všech analyzovaných periodik nejméně neutrálně laděných fotografií. Podporuje to názor, že Práva patří mezi levicově a bulvárněji-orientované deníky v České republice. Hlavní důraz při výběru fotografické přílohy je kladen na zajímavost, ať už je fotografie Václava Klause pozitivní nebo negativní.

¹³⁵ Pease 2008 : 49 - 50

ZÁVĚR

V této bakalářské diplomové práci jsem se zaměřila na problematiku ovlivňování čtenářů skrz publikované fotografie v českých denících. Pro svou analýzu jsem si vybrala postavu českého prezidenta Václava Klause v období prosinec 2012 a leden 2013. Jedná se o přelomové období české politiky, jelikož se právě v lednu 2013 konala první přímá volba prezidenta. Václav Klaus v této volbě sice nekandidoval, ale veřejně se k ní vyjadřoval.

Důležitým tématem, o které se má práce opírá, je ovlivňování čtenářů skrz fotografie publikované v denících. Média drží ve svých rukou obrovskou moc: mají vliv na volbu objektů, které budou zobrazeny, ale rovněž mají obrovský vliv na volbu jeho atributů: Důležitou součástí zpravodajské agendy jsou atributy, které si novináři, a v důsledku veřejnost, vybaví, když o jednotlivých objektech přemýšlejí a hovoří. Většina toho, co o politicích víme, pochází právě ze zpravodajství.¹³⁶

Pro svou práci jsem si vybrala tři stěžejní české deníky: Hospodářské noviny, Lidové noviny a Právo. Důležitým kritériem při volbě deníků pro mě byl průřez od nejserióznějšího k bulvárnějším deníkům, od pravicového k levicovým. Každou fotografii Václava Klause, publikovanou v těchto denících ve zmiňovaném období, jsem analyzovala, určila jsem, zda se jedná o pozitivně, negativně či neutrálně laděnou fotografii. Pro svou praktickou část jsem pak vybrala takové fotografie, které měly největší výpovědní hodnotu z hlediska neverbální komunikace. Neutrálně laděné fotografie jsem ve své práci nezmiňovala.

Z analýzy vyplynulo, že nevíce negativně laděných fotografií uveřejnily Hospodářské noviny. Jednalo se o 74% všech publikovaných fotografických příloh. Tento fakt popřel předpoklad, že pravicový tisk bude podporovat pravicového prezidenta. K přelomu došlo po prvním lednu 2013, kdy se stalo hned několik důležitých událostí: Václav Klaus vyhlásil amnestii, kvůli které se atmosféra v České republice rychle zhoršila. Následně Václav Klaus prohlásil, že v následující prezidentské volbě bude podporovat Miloše Zemana, svého politického protivníka, čímž pobouřil jak pravicové, tak levicové voliče. Toto prohlášení mělo za následek vytažení několika politických témat jako například

---

¹³⁶ McCombs 2009 : 121

opoziční smlouvu. Poměr negativních fotografií v Hospodářských novinách v prosinci a lednu je 4:16.

Rozdíl mezi Lidovými novinami a Právem je jednoznačný: počet celkových fotografií Václava Klause v prosinci 2012 a lednu 2013 je sice podobný: 15 (Lidové noviny) a 17 (Právo), ale emotivně laděné fotografie převažovaly v Právu, kde tvořily 88% všech publikovaných fotografií, zbytek byly fotky neutrální. Lidové noviny naopak častěji volily neutrální fotografie (až 40%).

Tab. 7 – Srovnání zobrazování negativních, pozitivních a neutrálních fotografií

	POČET FOTOGRAFIÍ			
	negativní	pozitivní	neutrální	CELKEM
HOSPODÁŘSKÉ NOVINY	20 (74%)	3 (11%)	4 (15%)	27
LIDOVÉ NOVINY	6 (40 %)	3 (20%)	6 (40%)	15
PRÁVO	10 (59%)	5 (29%)	2 (12%)	17

Svou prací jsem zjistila, že nelze předpokládat a předem se domnívat, jaká témata budou zajímat pravicové nebo levicové deníky, a jak je budou zobrazovat. Největší míru objektivity v mém výzkumu prokázaly Lidové noviny, nejhůře naopak dopadly Hospodářské noviny, které dávaly ve zkoumaném období přednost negativnímu zobrazování Václava Klause. Jako jediný deník publikovaly Hospodářské noviny během ledna 2013 osm karikatur prezidenta.

Při čtení této bakalářské diplomové práce je třeba brát v potaz, že všechny fotografie se vztahují ke konkrétním komunikačním situacím a závěry, které plynou z analýzy, nelze uplatnit obecně. Analýzy neverbálních prvků jsou do jisté míry vždy subjektivní, tento fakt je eliminován odbornou literaturou, o kterou jsem se v průběhu analýzy opírala.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BORG, James. *Řeč těla : jak poznat, co kdo doopravdy říká*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2012, 239 s. ISBN 978-80-247-4474-2

ČERNÝ, Vojtěch. *Řeč těla*. 1. vyd. Brno : Computer Press, 2008, 254 s. ISBN 978-80-251-1658-6

ČILJAKOVÁ, Adéla. *Fotožurnalistika I.: Úvod do teorie fotožurnalistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 55 s.

DeVITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace : 6. vydání*. 1. vyd. Praha : Grada, 2008, 502 s. ISBN 978-80-247-2018-0

DeVITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace*. 1. vyd. Praha : Grada, 2001, 420 s. ISBN 80-7169-988-8

HARTLEY, Mary. *Řeč těla v praxi : teorie, cvičení a modelové situace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, 103 s. ISBN 80-7178-844-9

JANOUSEK, Jaromír a kol. *Sociální psychologie*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství 1988, 185 s.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ Barbara. *Masová média*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009, 413 s. ISBN 978-80-7367-466-3

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ Barbara. *Média a společnost*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003, 207 s. ISBN 80-7178-697-7

KLEIN, Zdeněk. *Atlas sémantických gest*. 1. vyd. Praha : HZ Editio, 1998. 201 s. ISBN 80-86009-21-1

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988, 236 s.

LÁBOVÁ, Alena. *Základy fotožurnalistiky II.: Úvod do teorie žurnalistické fotografie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 1031-6458.

LEWIS, David. *Tajná řeč těla*. 1. vyd. Praha: East West Publishing Company, 2004, 229 s. ISBN 80-86663-02-7

McCOMBS, Maxwell. *Agenda setting : nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009, 256 s. ISBN 978-80-7367-591-2

McQUAIL Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 3. vyd. Praha : Portál, 2007, 447 s. ISBN 978-80-7367-338-3

MORRIS, Desmond. *Bodytalk : řeč těla*. 1. vyd. Praha : IŽ, 1999, 245 s. ISBN 80-240-0238-8

MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 2. vyd. Praha : Grada, 2010, 325 s. ISBN 978-80-247-2339-6

OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999, 256 s. ISBN 80-85983-76-1.

PEASE, Allan. *Řeč těla : jak porozumět druhým z jejich gest, mimiky a postojů těla*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001, 144 s. ISBN 80-7178-582-2

PEASE, Allan; PEASE, Barbara. *Řeč těla*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008, 360 s. ISBN 978-80-7367-449-6

REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha : Portál 2004, 327 s. ISBN 80-7178-926-7

SRPOVÁ, Hana a kol. *Persuasion through words and images*. Ostrava: Faculty of Arts, University of Ostrava, 2007. ISBN 978-80-7368-266-8.

TEGZE, Oldřich. *Neverbální komunikace: co vám prozradí lidské chování a jednání, a jak toho využít*. 1. vyd. Praha : Computer Press, 2003, 482 s. ISBN 80-251-0183-5

TRAMPOTA, Tomáš. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4

VÁVRA, Vlastimil. *Mluvíme beze slov*. 1. vyd. Praha : Panorama, 1990, 308 s.

VYBÍRAL, Zdeněk. *Psychologie komunikace*. 1. vyd. Praha : Portál 2005, 319 s. ISBN 80-7178-998-4

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 – Přehled zobrazení negativních, pozitivních a neutrálních fotografií Václava Klause v Hospodářských novinách	44
Tab. 2 - Přehled zobrazení formálních, neformálních a karikатурních fotografií Václava Klause v Hospodářských novinách	44
Tab. 3 - Přehled zobrazení negativních, pozitivních a neutrálních fotografií Václava Klause v Lidových novinách.....	51
Tab. 4 - Přehled zobrazení formálních, neformálních a karikатурních fotografií Václava Klause v Lidových novinách.....	51
Tab. 5 - Přehled zobrazení negativních, pozitivních a neutrálních fotografií Václava Klause v Právu.....	58
Tab. 6 - - Přehled zobrazení formálních, neformálních a karikатурních fotografií Václava Klause v Právu	58
Tab. 7 – Srovnání zobrazování negativních, pozitivních a neutrálních fotografií	60